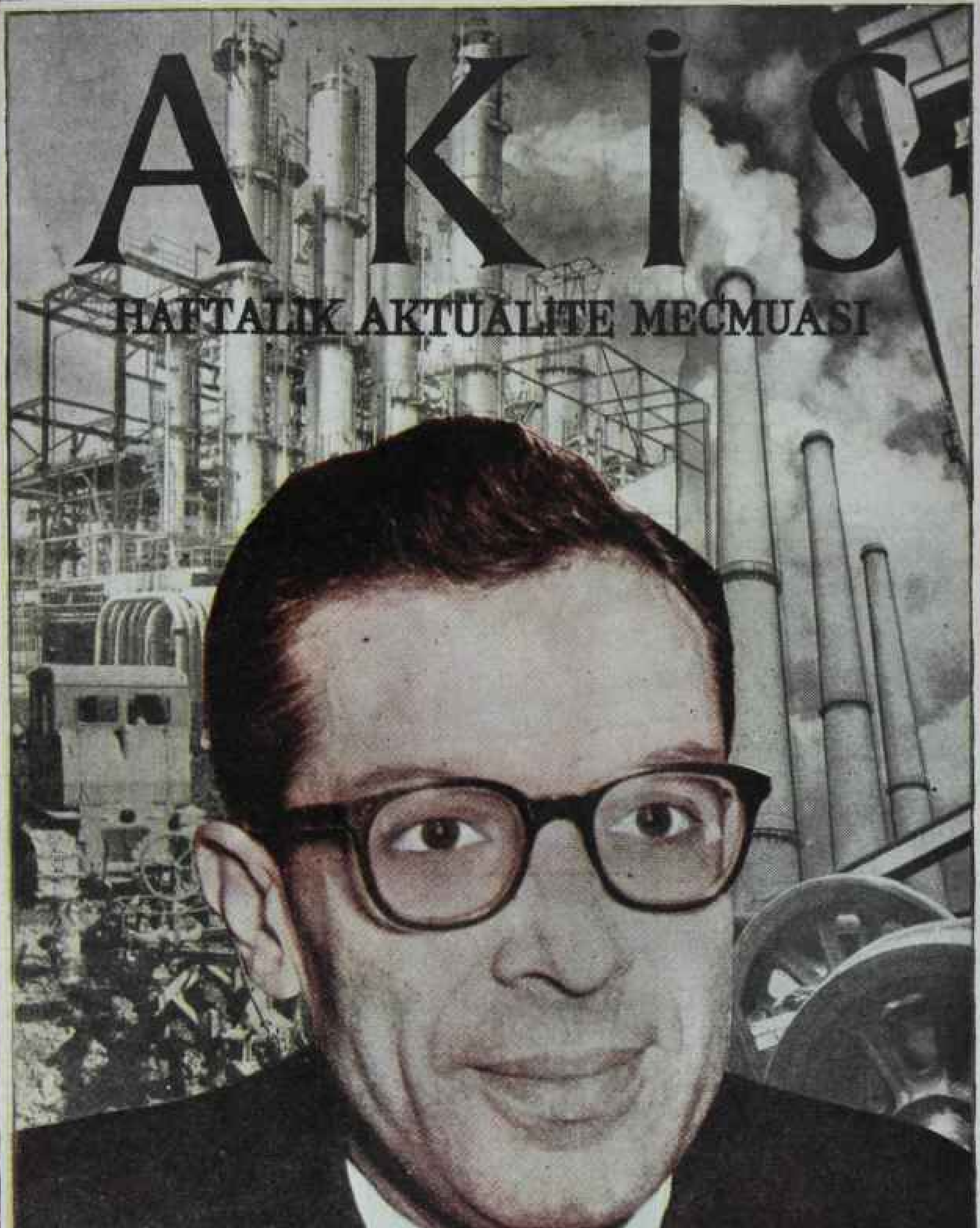
AKİS

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

FIATI: 1 LIRA

1962 BÜYÜK
PURO-FAY MÜSABAKASINA
mutlaka katılınız

1 TALİHLİYE *Bedava*

1962 model, yepyeni bir

RAMBLER AİLE ARABASI

MÜSABAKAYA İŞTİRAK ÇOK KOLAYDIR:

3 adet Puro Tuvalet Sabunu ambalâjı ile birlikte 3 adet yuvarlak Fay Temizleme Tozu üst kapağı biriktiriniz. Bunları bir zarfa koyup zarfın arkasına açık adresinizi yazarak P. K. 572 İstanbul adresine en geç 25 Haziran akşamına kadar postalayınız.

MÜHİM:

a) Mektuplarınızı katiyen taahhütlü göndermeyiniz (pratik güçlükler oluyor)

b) Zarfların üstüne P. K. 572 — İstanbul'dan başka birşey yazmayınız (Puro Fabrikası v. s. gibi)

PURO - FAY MÜSABAKASI TALİHLİLERİ 1 TEMMUZDA BELLİ OLACAK:

Müsabakaya iştirak edenler arasında Noter huzurunda yapılacak kur'a sonunda 1 talihli RAMBLER AİLE ARABASINI, 100 talihli bir düzine Puro, 100 talihli 1 düzine Fay, 100 talihli 1 kutu Arı Bisküisi kazanacaktır.

RAMBLER 62, halen Amerikada en çok aranan ve en çok satılan arabalardandır. En küçük arabalardan daha ekonomiktir (4 şişe ile 210 km.) Puro Fabrikasının hediyesi Rambler 62'yi, İstanbul, Levent, Büyükdere Cad., Puro Tuvalet Sabunu ve Fay Temizleme Tozu Fabrikalarında bizzat görebilirsiniz

Terkibinde bol köpüklü deterjan bulunan FAY TEMİZLEME TOZU, en iyi kalite ve kalitesine kıyasla piyasanın en ucuz temizleme tozudur

Köpüklü - Deterjanlı

fay

Herşeyi Daha İyi Temizler

Terkibinde, krem hassaları bulunan PURO TUVALET SABUNU kalite mükemmeliyeti bakımından piyasada satın alabileceğiniz en iyi Tuvalet Sabunu ve en müessir güzellik müstahzarıdır.

Bol Köpüklü ve Nefis Kokulu

PURO

Tuvalet Sabunları % de 100 saftır

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl : 8, Cilt : XXIII, Sayı : 403

Yazı İşleri:

Rüzgarlı Sokak No:15
***Tel:** 11 89 92*
P. K. 588 Ankara

İdare :

Rüzgarlı Sokak No: ***15***
***Rüzgarlı** Matbaa*
Tel: 10 61 96

Başyazar

Metin Toker

*AKİS Neşriyat **Ltd. Şirketi** adına*
İmtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER

Yazı İşlerini fiilen idare eden
***Mesul** Yazıişleri Müdürü*
Kurtul **ALTUĞ**

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

Klişe :
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlak yasa sına uymayı taahhüt etmiştir

Abone şartları:

3 aylık	**(12 nüsha) :**	**10.00 lira**
8 aylık	**(25 nüsha) :**	**20.00 lira**
l senelik	**(52 nüsha)**	**40.00 lira**

İlân şartları:
Santimi: 20 lira
3 renkli arka kapak : 1.500 TL.

İlân işleri:
Telefon : 10 61 96

Dizildiği yer:
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :
Milli Eğitim Basımevi

FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih : 18-3-1962

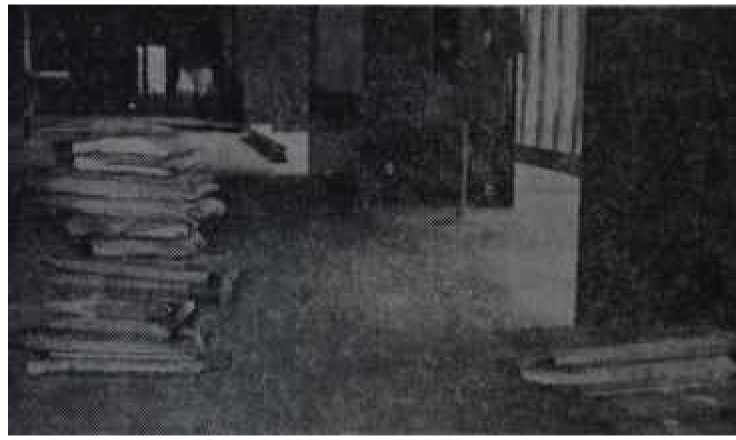
Kapak Resmimiz

O. Nuri Torun

Kalkınmanın plâncısı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Devlet Plânlama Dairesinin koridorları
AKİS'cilerin nöbet mahalli

Geride kalan hafta içinde, Parlamento hudutlarına dahil bir bina, en emniyetti tarzda, stenli askerler değil de kalemli ve flaşlı gazeteciler tarafından beklendi. Meclisin tatil olmasına rağmen o binadan ne hareket ve onun neticesi sayılacak bereket eksik oldu. Bina, Devlet Plânlama Teşkilâtı merkezidir ve Parlamento müştemilâtı arasındadır. Binayı en sadık tarzda bekleyenler, AKİS'in görevlileri oldu.

O aynı hafta içinde başkentte ve bilhassa İstanbul'da hemen, herkes "Yardım İşi'' ile ilgilendi. Gazetelerin manşetlerinden konuşma konularına, asıl önemlisi iktidarın çalışmalarına her şey onun üzerinde döndü. Buna rağmen umumi efkârın meseleyi açık şekilde öğrendiğini söylemek imkanı yoktur. Hattâ aksine, öyle haberler çıktı ki bunlara en çok hadisenin içinde bulunanlar şaştı. Haftanın ortasındaki bir gece, yabancı heyetin Türkiyeyi terketmesinin arefesinde, bu hususu misafirler basın mensuplarına bildirmekten geri kalmadılar. Hadisenin ne olduğu, temasların niçin yapıldığı, hangi gayenin göz önünde tutulduğu bir türlü anlaşılamadı. Boş bir rakkam kalabalığı, tamamile kafadan atma tahminler ön plânı işgal etti ve asıl mesele gizli kaldı.

Devlet Plânlama Teşkilâtının geçen haftaki en emniyetli muhafızları, en sadık müdavimleri AKİS görevlileri bu sayıda, İKTİSADÎ ve MALÎ SAHADA kısmımızda hadisenin eksik ışığını getirmektedirler. Teşkilâtın başarılı Başkanı, Müsteşar Şinasi Orel Büyük Elçi payesiyle Şama gitmiştir. Onun yerini, aynı derecede başarılı olmak istidadı gösteren Osman Nuri Torun almıştır. AKİS, "Dış Yardım" başlığını taşıyan yazıda, yardım işinin bugünkü durumunu bütün çıplaklığıyla ve anahatlarıyla gözler önüne sererken aynı zamanda bu kilit dairenin yeni başkanını da tanıtmaktadır.

"Dış Yardım" yazısında görüleceği veçhile dış temaslar şu anda onun üzerinde düğümlenmekte, onun marifetiyle, yürütülmektedir. İşin doğrusu şudur ki bu teşkilât şimdiden, etrafında devlet mekanizmasının et teşkil ettiği bir faydalı çekirdek halindedir. O teşkilâtın koridorların-'da bir hafta boyunca nöbet tutan AKİS görevlileri, teşkilât mensuplarından gördükleri yardıma da müteşekkirdirler.

"Biten haftanın sonlarında herkes yardım İşiyle uğraşırken ve kısır politika çekişmeleri de artık sadece can vermek üzene bulunan bir belirli basının varakparelerinde akis bulurken bir hadise bütün manialarının arasından kendine yol buldu ve aktüalitenin ön safına fırladı. Selim Sarper Dışişleri Bakanlığından istifa etti, istifası Başbakan tarafından derhal kabul edildi. Hadise, tahmin olunacağı veçhile en geniş spekülasyona, tahminlere, tefsirlere yol açta. AKİS okuyucuları YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızdaki "Hükümet" başlıklı yazıda bu alevli meselenin evvelini, halini ve sonrasını bütün tafsilatıyla bulacaklardır.

Saygılarımızla
AKİS

Cilt : XXIII, Sayı : 403

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

19 MART 1962

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Millet

Hesap ve dayak

Bitirdiğimiz haftanın ortasında, başarma zorunda olduğumuz kalkınmanın icra vasıtası Bayındırlık bakanlığının. Bakanı, şimdiye kadar herkesin kapıldığı gibi kapıldığı "kısır politika"nm çemberinden çıkınca beklenilen bir büyük prensibi ortaya koydu. Aslında prensip, bir bakanlığın değil, iş başında olan iktidarın prensibine benzemektedir. Zira Emin Paksüt köy yollarının yapımında, köyünün yolunun yapılmasına yardım edecek köylülerin nimete önce kavuşacaklarını bir Bakanlar Kurulu toplantısında bu prensip resmen kabul edildikten sonra açıkladı. Onun yaptığı açıklamayla birlikte, hemen daima olduğu gibi, realizm ile demagoji karşı karşıya geldi: "Vay efendim, köylüye angarya yükleniyor!" Bu propagandanın politika esnafı tarafından bir süre istismar edileceği muhakkaktır. Aynı derecede muhakkak görünen, politikayı iktisadi ve sosyal İşlerin dışında bırakmaya azimli Karma Hükümetin kuru gürültüye pabuç bırakmayacağı ve bir ciddi muhalefet anlayışı içinde görünen Bölükbaşı ile Alicanın da politika esnafını yalnız bırakacağıdır.

On yıllık bir Görülmemiş Kalkınma, Cennet Vatan, Türkiye Şantiyesi edebiyatının sonunda varılan netice şudur: Memleketimizde 11 bin kilometre uzunluğunda köy yolu vardır, İhtiyaç duyulan yol şebekesi 150 bin kilometreliktir! Eldeki imkânlarla beş yıllık bir plân içinde 25 bin kilometre köy yolu yapılabilecektir.

Şimdi, bir hesap yapmak lâzımdır. Demek ki, Türkiyenin köy yolu eksiği 150 - 11 = 139 bin kilometredir. Yapılanların ve mevcutların, hiç bozulmaması şartıyla Türkiyede köyler yola - senede 5 bin kilometrelik yol yapımı hesabıyla - 139 : 5 = 27,8 sene sonra kavuşacaktır. Yani bugünden itibaren aradan çeyrek asır geçecek, hâlâ köy yolu dâvamız tamamile halledilmiş olmayacaktır. Bayındırlık bakanlığına gidip te rakkamlara şöylece bir göz atanlar köy suları meselesinde, köy okulları meselesinde, hep aynı durumun mevcudiyetini göreceklerdir. Peki. gayrete köylünün kendisi iştirak etmezse bu köye gösterişin dışında ne zaman yol, su ve okul götürülebilecektir?

Emin Paksüt
Keçi *sağlam kazıkta*

Bitirdiğimiz haftanın ortasında yapılan bu açıklama, bir anda bütün dikkatleri üzerine çekti ve yeni devrin prensibi olan "Çalışmak" sloganının ilk elle tutulur ifadesini teşkil etti. Emin Paksüt, tam bir cesaret ve açıklıkla, yol isteyen köylüden devletin de ne istediğini bildirdi: Güce ve imkâna iştirak. Bu, bir devrin kapanışı ve bir devrin açılışıdır. Bayındırlık Bakanı şöyle dedi:

"— Bundan böyle köy yolları yapım ve bakım işleri şahsi takdirlere ve tercihlere bağlı olmaksızın plan dahilinde ve programlara göre muntazam ve sistemli bir şekilde yürütülecektir."

Bu demektir ki, "Bundan böyle yol isteyen köylü bir dişli politikacı arayacak yerde kendi yoluna katacak güç ve imkân aramalıdır."

Sistemin tatbikatına gelince, demokratik rejimin böyle işlerde handikap değil avantaj teşkil ettiği kısa zamanda görülecektir. Zira, bugün istismar edilen "köy okulları yapımı tatbikatının kusurları", büyük nisbette bir kapalı sistem içinde bulunulmasından doğmuş ve "göze girmek için rakkamı büyültme" sevdasındaki memurlar başı boş kalmışlardır. Bugünkü açık sistem, Türkiye için ideal prensibin tatbikatında Basını ve Muhalefeti bir mükemmel kontrol barajı haline getirmektedir. • Bütün dinler bir noktada ittifak halindedir: Kendine yardım edene, Allah ta yardım eder! Allanın muktedir olmadığını Devletten istemek, ömrü billah yardımsız kalmanın en iyi çaresidir.

Emin Paksüt, yeni hayatımızın büyük prensibini açıkladığında politika esnafından gelen feryatlardan bir tanesi başkentte herkesi pek güldürdü. Parkenin üzerine bir parmaklık zift dökerek asfalt yol imal etmenin mucidi devrin "yol kralları" ndan birinin beslediği, restorasyon peşinde gazete şöyle haykırdı: Bu ne rezalet!. Yeniden angarya devrine mi giriliyor? Vatandaş vergisini verir, devlet yolunu yapar...

Çok kimse bıyık altından gülerek ilâve etti: "...bizim patron da milyonlarını cebe indirir!"

Dış Yardımlar

Kasabın ve koyunun derdi

(Kapaktaki İktisatçı)

Gerimizde kalan günlerde, bütün bir hafta boyunca Türkiyede rakamdan bahsedildi. "300 milyon" dendi, "200 milyon" dendi, "1,5 milyar" dendi, "475 milyon" dendi, "lira" dendi, "dolar" dendi. Bunlar hep, Ankarada karşılıklı müzakere yapan iki heyete atfedilerek söylendi. İşin eğlenceli tarafı şudur ki, Türkiyede hemen herkes rakamdan bahsederken rakamları ağzına almayanlar sâdece bu iki heyetin üyeleri oldular. Dış yardım konusunda çalışan NATO heyeti ile Türk heyeti arasındaki temaslarda bir meblağ hiç, ama hiç bahis konusu edilmedi dense yeridir. Buna rağmen bir rakam kalabalığı koridorlardan gazete man-

Haftanın içinden

Türkiyenin Asıl Vazifesi

Metin TOKER

İkiye ayrılmış dünyada büyük savaşın Gelişmemiş veya As Gelişmiş Memleketler üzerinde cereyan ettiği hiç kimsenin meçhulü değildir. Hiç kimsenin meçhulü olmayan başka bir husus, bu memleketlerin iktisadi ve sosyal durumlarının bir yandan Batı, diğer taraftan Doğu propagandasının esas temasını teşkil ettiğidir. İki propagandadan hızlı olanı, Kremlinden idare edilenidir.

Bugün Türkiyede bir tartışma yapılıyor. Bir büyük aydın çoğunluğu, memleketimizin mevcut olduğunda ittifak edilen dertlerinin demokratik sistemle, İnönünün moda ettiği tabir kullanılırsa açık rejim içinde halledilebileceği görüşünü imanla, azimle savunuyor. Devrimizde fikirlerin yayın organlarıyla sembolleştiği göz Önünde tutulursa bu cereyan, AKİS etrafında istikamet bulan cereyandır.

Bir başka aydın grubu, demokratik sistemin yeterli olmadığı İnancındadır. Bu grubun, sistem olarak Demokrasiye karşı bir allerjileri yoktur. Ama, Türkiyenin şartları bakımından Demokrasinin, bugün, bir lüks teşkil ettiğine kanidirler ve geride kalan onyedi yılı kaybedilmiş devir saymaktadırlar. Sosyalistlik bayrağı altında, kendilerine göre belki kapalı değil, ama ziyadesiyle -tabir caizse- merkeziyetçi bir idarenin hevesi içindedirler ve onyedi yılın ötesinde kalan Tek Parti Devrini model seçmişlerdir. Görüşlerini savunmada gösterdikleri iman ve azim ötekilerinkinden az değildir. Bu cereyan YÖN etrafında istikamet balan cereyandır.

Bir zulüm ve irtişa idaresine karşı omuz omuza mücadele ettikten sonra, zafer kazanıldığında memlekette sağlam kuvvetlerinin iki ayrı cephede- kümelenmiş olmasının şaşılacak bir tarafı yoktur. İkiye bölünmüş dünyada iki tezin de doğru ve çekici noktaları bulunmasaydı, naziliğe karşı müşterek mücadeleden sonra zaten dünya ikiye bölünmezdi. Gelişmemiş veya Az Gelişmiş memleketler bir çıkar yol aradıklarından dolayıdır ki bir kısmı o yana, bir kısmı bu yana meyletmektedirler. Aynı durumda olan Türkiyede hadiselerin başka bir tarzda cereyan etmesi, elbette ki beklenemezdi. İki cephede mevcut, meseleleri basite irca meraklılarının karşılıklı "kapitalist" ve "komünist" ithamları ile belirli maksatlar peşinde koşanların gayretleri bir kenara itilirse şu anda Türkiyede cereyan eden savaş XX. Asrı. İkinci yarısında dünyada cereyan eden savaşın tipik ve küçük bir modelidir. Bizdeki mücadelenin neticesi, büyük mücadele üzerinde inanılmaz tesir bırakacaktır. Tıpkı İstiklal Harbimizin, bundan kırk yıl önce, henüz uyanmamış milletlerin emperyalizme karşı savaşları üzerinde olduğu gibi..

Türkiye, XX. Asırda üçüncü defadır ki dünya önünde bir büyük imtihan geçiriyor. 1920'lerde, bir araya gelmiş bütün emperyalist devletlere karşı bir milletin silaha sarılmasının verdiği netice tarihin seyrini değiştirmiştir. Anadolu zaferi, büyük Atatürkün dediği gibi, aynı zamanda bir "Büyük İnhidam"dır ve onun altında kalan emperyalizmin ta kendisi olmuştur.

1945'ten itibaren Türkiye başka bir tecrübenin içine girmiş ve dünyanın yeniden dikkatini çekmiştir. Tek partili bir idareden, o idarede mutlak hakim olan şahsın kendi iradesiyle çok partili bir rejime geçilip geçilemeyeceği, milletin bu istihaleyi benimseyip benimseyemeyeceği, sistemin yürüyüp yürüyemeyeceği merak konusu olmuştur. 1950'deki "devr-i teslim" Maurice Duverger'nin memleketimizde ziyadesiyle, meşhur kitabında en güzel ifadesini bulan iyimserliğe yol açmış, 1954'ten sonra ümitler gölgelenmiş, 1960 çok kimseye "İşte, olmadı!", dedirtmiş, ama son 22 Şubata kadar süregelen karamsarlık şimdi dağılma yoluna girmiştir. Demokrasi, politika' cephesi itibariyle çetin handikapları atlatmıştır.

Bugün, üçüncü imtihanın içinde bulunuyoruz. Dünya kendi kendine süratli bir kalkınmanın yolunu ararken Batı ve Doğu ancak, çok münakaşa kaldırır bir iki misalle zihinlere ışık serpmeye çalışmaktadır. "Batı Almanya - Doğu Almanya" tecrübesi, İkinci Dünya Harbinin harabeleri üzerinde demokratik yoldan mamureler yaratan Fransa ve İtalya, nihayet Karamanlisin küçük Yunanistanı Batının elindeki kozlardır. Ancak bu memleketlerin, demokratik ananelere sahip Avrupa memleketleri olduğu ve hususiyet taşıdıktan hatırdan çıkarılamaz. Buna mukabil Doğu, iki gösterişli kalkınmayla övünmektedir : Yeniden doğan Rusya ve Çin. Ama Basyanın da, Çinin de her türlü israf ve ziyanı kapatacak genişlikte insan ve malzeme ham maddesine malik bulundukları, belki Hindistan hariç hiç bir az Gelişmiş Memleket ile mukayese edilemeyecekleri gözden kaçmamaktadır ye sadece pek safdil kimselere hayranlık vermektedir. Bunların dışında iki cephenin de inandırıcı delili yoktur ve şu anda her şey oluş halindedir.

Türkiye, kalkınmasını demokratik rejim içinde başardığı takdirde, yalnız memlekette bir grup aydın bir başka grup aydına haklı olduğunu kabul ettirtmiş olmayacaktır. Ama dünyada, Batı bloku bir büyük zafer kazanacaktır. Herkes görecektir ki Demir Perde gerisindeki manasıyla sosyalizmin hoplamalı zıplaman kalkınma metodu, aslında o yanda Bulgaristanlar, bu yanda Kübalardan başka şey yaratmamaktadır. Ama bir Türkiye, insanlığın en kıymetli hazinesi olan fert hürriyetlerinden bu hürriyetlerin batıdaki kısıtlamalarından başka kemen hiç bir fedakârlık yapmadan işte, pek âlâ refah ve saadet yolunu tutabilmektedir. Bu, Batı bloku için milyarlar değen bir tecrübedir. Unutmamak lâzımdır ki ileri sayılamayacak toplumlarda bu çeşit kalkınmaların tipik rahatsızlıkları olan nüfuz ticareti, her mahallede enbeş milyoner, çalışmadan kazanma gibi hastalıkları Türkiye geçirmiş ve bunları, sağlam bünyesi -ordusunun, öteki memleketlerdeki gibi muhafazakâr değil, ilerici olması sayesinde- bir ameliyatla geçiştirmiştir. Şimdi, dünyada hiç bir memleket bu hayati tecrübeye Türkiye derecesinde hazır değildir. Onun kadar avantajlı durumda değildir. Eğer biz ve Batı bloku, elele, bu çetin imtihanı başarıyla geçirirsek, hiç kimse şüphe etmesin, tarihin seyri bir defa daha değişecek ve dünya umumi efkarı kendisine yeni ufukların açıldığını hissedecektir.

setlerine fırladı, oradan piyasayı sardı, sonra umumi efkârın malı haline geldi. Her kafadan çıkan seslerin gürültüsü içinde, işin gerçek mahiyeti de ortadan kayboldu.

NATO'nun meşhur komisyonu ile Türk heyeti ilk defa, Devlet Plânlama Teşklâtı binasının kitaplığında ince uzun bir masanın başında karşı karşıya geldiklerinde takvimlerin gösterdiği tarih, 12 Mart Pazartesiydi. NATO temsilcileri üç kişidir. Bunların birincisi hukukçu John Ferguson, ikincisi Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı ekonomik uzmanı Carl Von Mangold, üçüncüsü de NATO Genel Sekreteri Dirk U. Stikker'in iktisatçı muavini Didier V. Gregh'tir. NATO temsilcileri Türkiyeye bir dış yardımın miktarının tesbiti için değil, Türkiyenin kalkınmaya nasıl hazırlandığının tetkiki için gelmişlerdir. Heyetin başkanı olan eski Fransız Başbakanlarından Edgar Faure Yunanistanda gribe yakalandı ve orada yatağa çakılı kaldı.

İlk elense

O gün, Devlet Plânlama Teşkilâtı binasının kitaplığında Amerikalı Ferguson ilk sözü aldı. Bu, bir açılış konuşması oldu. NATO temsilcisinin son derece ciddi bir hali vardı. Heyetin Türkiyede niçin bulunduğunu anlattı. NATO Tetkik Heyeti - heyetin resmî adı budur- Türkiyenin iktisadi kalkınma planıyla ilgili bir rapor hazırlamak üzere Ankaraya gelmişti. Meselenin esası hakkında zaten bir fikir sahibiydiler. Bundan önce bir tali komisyon Türkiyeye gönderilmişti ve heyet üyeleri onların Parise getirdiği bilgi üzerine çalışmışlardı. Türkiyenin, iktisadi kalkınma plânını hangi esaslar dahilinde hazırladığını biliyorlardı. Şimdi, kendilerinde tereddütler yaratan noktalar üzerinde alâkalılardan izahat alacaklardı, *son*-- kanaatlerini Nisan sonunda bir raporla NATO Bakanlar Kuruluna bildireceklerdi. Zaten heyetin teşkili, NATO Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılmıştı. NATO Bakanlar Kurulu Oslodaki toplantısında camianın' iki fakir üyesine, Türkiye ile Yunanistana yardım elinin uzatılmasını doğru bulmuştu, ve evvelâ bu iki memleketin gerçek durumunun öğrenilmesi için Edgar Faure ile arkadaşlarını vazifelendirmişti. Heyetin raporu, NATO Bakanlar Kurulunun Mayıs içinde Atinada yapacağı toplantıda görüşülecektir.

Ferguson bu izahatı soğuk bir edayla verdiğinden, kitaplıktaki hava bir hayli garipleşti. Genç iktisatçı Atilla Karaosmanoğlu işte bu garip hava içinde söz aldı ve Devlet Plânlama Teşkilâtının çalışmaları hakkında açıklamalarda bulundu. Bu arada, sorulan sualleri de cevaplandırdı.

Hava ısınıyor

Atilla Karaosmanoğlu ingilizce konuşuyordu. Bu arada, Türk heyetine başkanlık eden Devlet Bakanı Prof. Turhan Feyzi oğlu zaman zaman söze karıştı ve politik yönleri olan, Hükümeti ilgilendiren noktalarda f ransızca olarak kısa kısa ek izahlar yaptı. Hükümetin toplantıda bulunan diğer iki üyesi, Maliye Bakanı Şefik İnan ile Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş genel olarak söze karışmamayı, dinlemeyi tercih ettiler. Tabii Çelikbaşın konuşması hayli vakit kazandırdı. Tıpkı onlar gibi Ferguson da, açış konuşmasından sonra adeta dinleyici vasiyetine girdi ve bir tek kelime dahi söylemedi. Sualleri, heyetin Alman üyesi Von Mangold sordu.

Genç Karaosmanoğlu, parlak bir ekspoze yaptı. Söze çok evvelinden, Türkiyede plânlama faaliyetinin nasıl ve ne şekilde başladığından girdi, bugüne kadar yapılan çalışmaları anlattı, beş yıllık iktisadi planın hangi esaslar göz önünde tutularak hazırlanmakta olduğunu izah etti.

Devlet Plânlama Teşkilâtı devlet dairelerine ve bütün İktisadı Devlet Teşekküllerine gerekli talimatı vermiş ve beş yıllık kalkınma planıyla il

NATO İktisadi Heyeti ile Heyeyetimiz toplantı halinde

Rakamlar, her dilde aynı şeyi söyler,

gül projeleri hazırlamalarım istemiştir. Bu husus, bizzat Başbakan tarafından temin edilmiştir. Planlama Teşkilâtının tahminlerine göre, gelecek projelerin adedi iki bine yakındır. Bunlar en geç 4 Nisan tarihine kadar Plânlama Dairesine verilmiş olacaktır. Şimdiye kadar gelen projelerin adedi sadece 350 dir. Bunların büyük kısmı, Devlet Su İşlerine aittir.

Beş yıllık iktisadi kalkınma plânının mali portesi, 6 milyar lira civarındadır. Bunun 30 küsur milyarı iktisadi netice veren yatırımlara, 20 milyarı da sosyal yatırımlara ayrılmıştır.

Plânın hazırlanmasında güçlüklerle karşı karşıya bulunulmaktadır. Bunların 1 numaralın reorganizasyon meselesidir. Planlama Teşkilâtı, bütün gücüyle bunun halli için çalışmaktadır. Bunun yanında Türkiyede bir vergi meselesi vardır. Ayrıca tarım vergilerinin düzenlenmesi, toprak ve toprakla ilgili reformların yapılması gerekmektedir. Bunlardan başka, köylerin kalkınması için devletin yapacağı hizmetlerin bir statüye bağlanması lâzımdır.

Karaosmanoğlu, memleketin içinde bulunduğu bütün güç şartları son derece realist tablolar halinde gözler önüne serdikten sonra derdin devasına temas etti. Sözünün burasında gülümsedi ve:

"— İşte bunlardan sonra, en büyük problem bu uzun vadeli plânın finansmanı meselesidir" dedi.

Usun masanın etrafında oturanlar birbirlerine baktılar ve tatlı tatlı tebessüm ettiler.

Tereddüt noktası

Devlet Plânlama Teşkilâtının genç uzmanının bu açık yürekli izahatından sonra, Von Mangold suallerine başladı. 1962 programından uzun süreli plâna geçiş, yatırımlar, bakımından nasıl olacaktı? Tarım sahasında gelirin artması için alınan tedbirler nelerdir? Turizm alanında kısa vadeli bol yatırım yapılması düşünülüyor muydu? Ama bütün bunların yanında, Alman iktisatçının aklının asıl bir noktaya takılmış olduğu seziliyordu: Acaba Devlet Plânlama Teşkilâtının bu plânla erişmeyi tasarladığı yüzde 7 kalkınma hızı fazla iyimser değil midir? Von Mangold başkentte bulunduğu süre bu tereddüdü muhafaza etti ve verilen bütün izahlara rağmen yüreğinin derinliğinde bu şüpheyle Türkiyeden ayrıldı.

NATO heyeti, kendi arasında özel bir toplantı yapacağını ve gerekirse ertesi gün tekrar müştereken çalışılacağını belirterek ayrıldı, kaldığı Balin Otelinin 501 numaralı da-

Sayın akl-ı evvellerimize ithaf olunur!

Fidel Castro

Şu anda bir memleketin halkı, milli yemeklerinden olan pirinci ayda üç kilo, her çeşitten familyayı ise üç çeyrek kilo olarak almaktadır. Büyük şehirlerde tuvalet sabunu için ayda âzami had bir kalıp, toz çamaşır ve bulaşık sabunu için bir kutudur. Büyük şehirlerin dışında böyle şeyler dün kullanılmadığı gibi bugün de kullanılmamaktadır. Domuz yağı, diş macunu ve yemek yağı da bu pazartesinden itibaren vesikaya bağlanacaktır. Sığır eti, haftada adam başına 150 gram verilecektir. Sebze, yumurta, süt, balık ve tavuk karneye tâbi tutulacaktır.

Bu memleket, Kübadır. Bundan üç yıl önce, bir diktatörün tefessüh etmiş idaresini devirdiği zaman mücadelesini hürriyet için yaptığını söyleyen, fakat bir defa iş başına geçtikten sonra "zavallı Kübanın sefil kaderini değiştirmek ve onu çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak" için Demokrasiye paydos diyeceğini, Çirkin Politikacıları memleket hayatından kovacağını, alçak kapitalistleri yok edeceğini, sosyal adaleti sağlayacağını, devletçiliği mutlak hakim kılacağını ve tabii iktidarı o zamana kadar vermeyeceğini tantanayla ilan eden Fidel Castro'nun Kübası... Dünyada, hiç bir idare tecrübesi olmadığı için memleketinin herkesçe bilinen dertlerini bir kendisinin bildiğine ve onu ancak, gene kendisinin ihya edebileceğine inanan bütün akl-ı evvellere bir parlak örnek aransa, gösterilecek adam Kübanın sakallı ihtilalcisidir. Nefret edilen Batista'yı devirdiği gün milletinin bütün şükranını ve sevgisini toplayan Castro yarın aynı milleti tarafından lanetlenirse buna hiç kimse şaşmamalıdır. Yolunu şaşıran ve milletinin gerçek iradesini, arzusunu yanlış tefsir eden her ihtilalcinin mukadder akıbeti budur.

İşte, pek âlâ geniş imkânlara sahip, kaynakları zengin bir Az Gelişmiş Memleketin bir kapalı rejim içinde kaydettiği terakki! Böyle memleketleri, Türkiyenin daha yakınında da görmek kabildir. Milletini ihya etmek üzere gökten zembille indirilmiş olduklarına yürekten, samimiyetle kani, halkın bir takım istismarcılar elinden çektiğini görmekle üzgün idareciler gerçekten çok zengin bir tabakanın yanında çok sefil bir tabaka bulmuşlardır. Çok zengin tabakayı bertaraf etmek güç olmamıştır. Ama çok sefil tabakanın dertlerine çare aramaya sıra geldiğinde, iflâs tam olmuştur. O iflâsı, yeni bir "Mutlu Azınlık"ın belirmesi takip etmiştir. Böylece eski hamamla eski tas kalmış, sadece tellâklar değişmiştir.

Allahtan Castro, günahlarını itiraf edecek ve bunu bahaneler arkasında gizlemeye kalkışmayacak kadar merttir. Üzgün bir sesle ve hiç gülümsemeden yaptığı televizyon konuşmasında milletine bu yeni sıkıntıları haber verirken şöyle demiştir : "Bulunduğumuz vaadleri tutamadığımızdan dolayı hicap duyuyoruz!" Sakallı ihtilâlci refah ve saadet plânlarını yaparken "hissi tahliller"i esas tuttuklarını da sallamamıştır.

Ama asıl hayal, bir feri kalmış toplumda açık rejimin faziletini de ortadan kaldırarak mucizeler yaratma sevdası değil de, nedir ki?

Devlet Plânlama Dairesinde hummalı faaliyet
Al takke, ver külah

resinin yolunu tuttu. Kendilerine, arzuladıkları bütün vesikalar verildi.

Üyeler, yemeklerini yiyip bir saat kadar istirahat ettikten sonra 501 numaralı dairenin kapısını kapatıp ortadaki küçük masanın başına çöktüler. Aldıkları notları ihtiva eden ince pelür kâğıtlarını masanın üzerine yaydılar ve sıkı bir çalışmaya koyuldular. NATO heyetini arayanlar, akşam geç vakte kadar bulamadılar. Akşam geç vakit temsilciler, ilk günkü çalışmalarını muhasebesini yapmış lardı. Sadece bir kaç noktada tereddütleri kalmıştı. Bunların başında, yüzde 7 kalkınma hızı geliyordu.

Üç ahbap çavuşlar dışarı çıkmağa hazırlanıyorlardı ki gazetecilerin baskınına uğradılar. Basın mensuplarını gülümseyerek karşıladılar ve birbiri ardına sorulan suallere bir kaç cümleyle cevap verdiler:

"— İntihalarımla iyidir. Devlet Plânlama Teşkilatındaki uzmanlarla kardeşçe konuştuk. Bize fazla önem Veriyorsunuz."

Üç günlük çalışma

Gerçekten heyet üyeleri, Türkiyede pek çok şeyden memnun kaldılar, fakat gazetelerde kendileri ve çalışmalarıyla ilgili olarak çıkan haberleri hiç beğenmediler. Nitekim bunu, Dışişleri Bakanı Selim Sarper -o sırada istifası henüz kabul edilmemişti- tarafından Hariciye Köşkünde çarşamba akşamı verilen yemekte kendileriyle temas eden basın mensuplarına bizzat söylediler. Bir üye:

"— Biz bir tek rakam konuşmadık, gazetelerinizde rakamdan geçilmiyor" dedi.

Bir başkasının itirazı, heyetin mahiyetinin değişik gösterilmesine oldu. "Biz karar değil, tetkik organıyız" diye dert yandı ve raporlarında dahi "Türkiyeye su kadar yardım yapılmalıdır" diye bir meblağdan bahsedemeyeceklerini bildirdi. Ama bunun yanında, gördükleri ve öğrendikleri kendilerini kelimenin tam manasıyla mestetti.

Nitekim heyet üyeleri, aynı çarşamba günü yapılan son müşterek toplantıda bunu açıkça ifadeden çekinmediler. O gün saat 10.15'te, Devlet Plânlama Teşkilâtının kitaplığın daki masanın başında uzun boylu, ablak çehreli, -sarı kırmızı rengiyle tipik alman yapılı Von Mangold gülümseyen bir yüzle oturuyordu. Von Mangold'un bir yanında Ferguson, öteki tarafında Gregh vardı. Masanın etrafım çepçevre Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu, Devlet Plânlama Teşkilâtının yeni müsteşarı Osman Nuri Torun, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Namık Yolga, Devlet Plânlama Teşkilâtı İktisadi Daire Başkanı Atilla Karaosmanoğlu, Hazine Genel Müdürü Ziya Müezzinoğlu, Dışişleri Bakanlığı İktisat Dairesinden Kâmuran Gürün sarmıştı. Von Mangold bu hava içinde söz aldı ve ilk olarak Hükümet temsilcileriyle Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarına teşekkür etti. NATO temsilcisi şöyle dedi:

"— Verilen bilgiye, hele binden bir şey saklamamanıza çok teşekkür ederiz. Bu samimiyetiniz, bizleri ziyadesiyle memnun etmiştir."

Kısa toplantıdan sonra heyet üyeleri, Başbakan İsmet İnönü tarafından kabul edildiklerinde ona da aynı hisleri izhar ettiler. Hükümet Başkanı, yüzde 7 kalkınma hızının sağlanması için elden gelen her şeyin yapılacağım bilhassa Von Mangold'a üstü pek az kapalı şekilde temin etti.

NATO temsilcilerinin yürekten memnun hali, dikkatli İnönünün gözünden kaçmamıştı. Bunun, pek anlamadığı sebebini kendisine Fethi Celikbaş izah etti:

"— Paşam, siz bunların vaktiyle neler çektiklerini bilmezsiniz. Gelirlerdi, karşılarında birindin söylediğini öteki tekzip eden, biri bir havadan öteki başka havadan çalan muhataplar bulurlardı. Rakamlar birbirini tutmazdı. Ne arasalar bulamazlardı. Çok sıkıştırıldıklarında, ellerine uydurma, ayaküstü hazırlanmış raporlar verilirdi. Adamlar deliye, dönerlerdi. Kendilerinden sadece para istenirdi. Şimdi, cennete gelmiş gibi oldular. Onları hayran bırakan bu intizam, koordinasyon, ekip çalışması, kısaca batılı sistemdir. Sakiyi bildikleri için, farkı hemen anladılar ve en müsbet intibaı edindiler."

Sanayi Bakanının bu sözleri, gerçeğin ta kendisidir. Zira heyetin üyeleri, Hariciye Köşkünde yemekte, viskilerini yudumladıktan sonra bu hislerini daha açık ifade ettiler. Her şey-

Prof. Tinbergen
Serdümen

Bir Mülâkat

«Plân, Sihirli Değnek Değildir!»

Devlet *Plânlama Teşkilâtı Baş Müşaviri Prof. Tinbergen, görüşlerim bir yatıyla AKİS'e bildirmeyi kabul etmiştir. Milletlerarası şöhrete sahip plânlama mütehassısının söyledikleri, hiç şüphe yok derin yankı 7ar uyandıracak ve bir yandan plân mefhumu, diğer taraftan bunun tatbikatı, nihayet buna duyulan zaruret konusunda zihinlere berraklık getirecektir. Prof. Tinbergen 'in plânlı devrenin bir başarıyla taçlanması için hangi şartlara ihtiyaç olduğunu açıklayan satırları, herkesten çok Hükümeti dikkatle düşündürmeli ve onu, bu ortamı Türkiyede yaratmaya itmelidir.*

Türkiyenin kalkınmasının gerçekleştirilmesi için yapılan planların başarıyla uygulanması, milli kaynakların rasyonel bir şeklide seferber edilip geliştirilmesine ilaveten, halkın planları benimsemesine ve planla işbirliği yapmasına bağlıdır. Devlet sektöründeki ve özel sektördeki müteşebbislerin elden gelen hiçbir gayreti esirgemiyerek planın randımanını en yüksek seviyede tutmaya çalışmaları gereklidir. İsçiler, plânların kendilerine sağlayacağı faydayı müdrik olmalı, çiftçilere ve rençberler yeni ve ileri istihsal metodlarını kullanmak hu-usunda açık fikirli davranmalıdır. Devlet memurları da, plânın yürütülmesi için görevlerini en randımanlı şekilde tanzim etmek yoluna gitmelidir. Plânla ilgili her zümrede bir işbirliği ruhu hâkim olmalıdır ki planın başarısı mümkün olsun.

Kısa ve uzun vadeli kalkınma plânları yapılmasını *ve* memleket ekonomisinin belirli iktisadi yatırım program ve projelerine göre geliştirilmesini gerek milletlerarası teşekküller, gerek doğrudan doğruya yardım yapar memleketler Türkiyeden defalarca istemiş bulunmakta dırlar. Bu memleket ve teşekküller, ancak iyi koardinasyonlu bir iktisadi politika programı yapıldığı takdirde Türkiyeye yardım hususunda daha ciddi tasavvurlarda bulunacaklarını belirtmişlerdir. Bu şartlar muvacehesinde, Türkiyenin plânlı kalkınma gayretlerine önem vermesi dış yardımlar sağlamak bakımından gayet müsait bir atmosfer yaratmaktadır. Bilindiği gibi, Türlüye ekonomisi kendi kendini besleyebilen bir duruma gelinceye kadar elzem olan dış yardımların geniş ölçüde sağlanması için plân çalışmalarını önemle yürütmek gerekmektedir.

Bu bakımdan, bir Dış Yardımlar Klubü kurulmasında fayda olabilir. Mamafih bunu bütün memleketleri kapsıyan ve gerçek anlamında koordinasyonlu bir milletlerarası kalkınma siyaseti ve sistemi kuruluncaya kadar müessir olacak bir geçici tedbir olarak düşünmek gerekir. Hâlen, gerekli milletlerarası organizasyon ve ihatalı bir Klüb meselâ Türkiye gibi özel yardımlara ihtiyacı olan memleketlere çok faydalı olabilir.

Geri kalmış bir memleketin kalkınmasına sekte vurması ihtimali bulunan meselelerden biri, nüfus artışıdır. Yüksek bir nüfus artışı nisbeti, memleketin yatırımlarının önemli bir kısmının artan nüfusu beslemek yolunda harcanmasını gerektirir. Artan bir nüfusun tümünü belirli bir yaşama seviyesinde tutmak bakımından zorluklar yaratır. Nüfus artışı nisbetinin yılda yüzde S olduğu düşünülürse, milli gelirin yüzde 10'u kadar bir yatırım yapmak gerekir. Nüfus artışı bunun yansı, yani 1,5 olursa milli gelirin yüzde 5 i bu maksatla kullanılmalıdır. Şu halde, nüfus artışı nisbeti az okluğu takdirde memleketin refah seviyesinin yükselmesi imkânı artar. Meselâ, nüfus artışı fazla olmazsa işgücü de aşırı denecek kadar fazla olmayacak, dolayısiyle maaş ve ücretler seviyesinin yükselmesi kabil olacaktır.

Şu anda Türkiye, Plân Devresine bu ışık altında girmektedir.

Prof. Tinbergen

den çok, karşılarına çıkarılan muhatapları beğendiler. Gerçi bu sefer, bunların arasında Şinasi Oreli göremediler ama bir "bakkalın oğlu" üzerlerinde aynı mükemmel tesiri bıraktı. "Bakkalın oğlu", Devlet Plânlama Teşkilâtının yeni müsteşarı Osman Nuri Torundur. Devletin bu en önemli organının başındaki genç adamın hayat hikâyesi, NATO üyelerini inanılmaz derecede ilgilendirdi.

Bir iktisatçının hayatı

1938 yılında Afyonun Emirdağ kazasına bağlı Kılıçlar köyünde dünyaya gelen Osman Nuri Torun, Kılıçlar köyü bakkalının oğludur. Babası Ali Torunun, Osman Nuriden başka üç oğlu daha vardı. Çocuklarının biraz büyümesini bekleyen Ali Torun, işini Emirdağa nakledip orada manifaturacılık yapmağa başladı. Osman Nuri bu sıralarda ilk okula başlamak üzereydi.

Küçük Osman Nuri henüz ilk okuldayken Ali Torun geriye dört erkek evlâtla birkaç kuruş borç bırakarak hayâta gözlerini yumdu. Öleceğini daha evvelden kestirdiğinden -Ali efendi kanserden muzdaripti- çocuklarına zaman zaman okumalarını, ne yapıp yapıp okullarını bitirmelerini, Yüksek Okula gitmelerini vasiyet etmişti.

Torun ailesinin dört erkek çocuğunun birden okuması bir hayli güç oldu. İçlerinden sadece büyük ağabeyleri, biraz da şansın yardımıyla tahsilini ilerletebildi.

Osman Nuri Torun, Orta okulu ve liseyi Eskişehirde ikmal etti.. Liseyi bitirdikten sonra Yüksek Okula gitme arzusuna rağmen mali durumları müsait olmadığı için, her şeyi bırakmak üzereydi. Kardeşleri kısa fasılalarla hayata atılmışlar, ticarete başlamışlardı. Osman Nurinin bu sırada

Bir Anane Kuruluyor

Bilir misiniz ki, meşhur 12 Temmuz Beyannamesinden sonra devrin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü D. P. Genel Başkanı Celâl Bayara Devlet Protokolunda Muhalefet lideri olarak yer ve kırmızı plâkalı bir resmi otomobil teklif ettiği zaman Kayserinin bugünkü sakini bunu şiddetle reddetmiştir? Celâl Bayar teklifi partisinin Genel İdare Kurulunda görüşmüş, D. P, nin iktidarı aldıktan sonra iptidai zihniyet büsbütün- kuvvet kazanmış ve bırakınız karşı partinin ileri, gelenlerini, karşı partinin ileri gelenlerinin yakınlarına selâm vermek veya onlarla bir toplantı, ayaküstü iki lâf etmek jurnali caiz suç haline gelmiştir. On yıl boyunca, bir yemek veya içki sofrasının başı hariç, bir iktidar takımıyla bir muhalefet takımı bir tek defa yüksek kademede karşı karşıya gelmemiş, bir tek defa memleket meselelerini görüşmemiş, fikir ve görüş teatisinde bulunmamıştır. Hatta Muhalefet ve Muhalif Basın, liderlerin sinir durumlarına göre en basit davetlerden bile uzak tutulmuştur. Eli D. P. bastonlu Cumhurbaşkanının sadakatle bağlı kaldığı tek prensip ise, yabancılar şerefine verilen yemeklere Muhalefet lideri sıfatını taşıyan eski Devlet Başkanını davet etmemekten ibaret kalmıştır!

Türk topluma bir piramittir ve bu piramitte her şey yukardan aşağıya intikal eder. Başkentte başlayan ayrılık, en sonda köylerde camilerin birbirinden ayrılmasına gitmiştir. D. P. idaresi böyle bir düşmanlık havası içinde kapanmıştır.

M. B. K. İdaresi, bir selah değilse bir nekahat devri olmuştur. Ama o birbuçuk yıl içinde dahi yerleşmiş komplekslerin yeni idarecilerin ruhundan kaybolduğunu söylemek zordur. Hep o aynı "Aman, ne derler! endişesi, pek az istisnasıyla genç ihtilâlcilerin yüreklerine hakim olmuş ve bu his onları, çevrelerin en kalitesizine ister istemez itmiş, ufuklarını inanılmaz derecede daraltmıştır. Ancak Kurucu Meclisledir ki münasebetler daha normal hal almıştır.

Bölükbaşı yeni tedbirler istiyor
Bölükbaşı: "Bu hususta Sayın Başbakanımızla görüştük" dedi

Yeni İstanbuldaki haber
Kısır muhayyele

Bir de, bugüne bakınız. Koalisyonun iki kanadını bırakınız. Ama Muhalefet Partilerinin liderleri gidiyorlar, İktidarın Başıyla kapalı kapılar arkasında saatlerce görüşüyorlar, elele, dizdize resimler çektiriyorlar, muhtıralar veriyorlar, birbirleri hakkında saygılı sözler söylüyorlar. Ne iktidardaki adamda bir endişe var, ne muhalefet! temsil edenlerde. Her şey, bir eşit seviyede cereyan ediyor. Protokol, sinirlere değil kaidelere bağlı olarak işliyor.

Ya, onbeş senelik bir rötarla 1946 nın silâhlarını hâlâ kullanmak sevdasında olanlar? Onlar inanılmaz bir gayret içindeler. Zamanın değiştiğinden, şartların değiştiğinden, telâkkilerin değiştiğinden, usullerin değiştiğinden., adamların değiştiğinden habersiz, başlıklar atıyorlar: "Bölükbaşı İönüden Sayın diye bahsetti", "İnönü ile Alican birbuçuk saat görüştüler", "Gümüşpalanın İnönüyü ziyareti neşeli geçti, "Alican ve Bölükbaşı parti'erinin durumunu konuştular."

Eee, bahsetti, görüştü neşeli geçti, konuştu.. Ne olmuş?

Tabii, bir şey okluğu yok. Olan, yeni devrin eski şampiyonlarına. 1962 de Çarlston devrinin uzun etekli, beli düşük, salkım saçak elbiselerim giymiş rüküşlere benziyorlar da..

şans yüzüne güldü. Siyasal Bilgiler Okulunun leyli meccani kısmına girebilme imkanını buldu ve tahsiline devam etti. Ancak yaz aylarında çalışmağa mecburda. Biriktirdiği parayla öğrenim devresi sırasında idare ediyor, kimseye yük olmuyordu. Çalışmak genç adam için bilinmiyen bir şey değildi. Daha orta okul sıralarındayken yaz aylarında seyyar manifaturacılık yapar, köy köy dolaşır hayatım kazanırdı. Daha sonra toprak mahsullerinin vergi tahsil işinde de çalışmış, yaz aylarını değerlendirmişti. Siyasal Bilgiler Okuluna devam ederken kardeşi Fuat Torunun ticari işlerine yardım ediyordu. Böylelikle sıkıntılı bir tedris hayatı geçirdi.

Fakültedeyken Türkiyenin Dış Borçları hakkında bir seminer yaptı. Seminerdeki muvaffakiyeti Profesör Fadıl Hakkı i Surun dikkatini çekti ve genç adama fakültede asistan olarak kalmasını teklif etti.

Ne var ki, genç Torunun hayatını kazanmağa, daha doğrusu biraz fazla para kazanmağa ihtiyacı vardı. Bu bakımdan Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirince Maliye Bakanlığı Hesap Uzman Muavinliği imtihanını kazanarak orada çalışmağa başladı.

1944 yılında Osman Nuri Torunu bir başka imtihanı birincilikle kazanırken görüyoruz. Ancak malî durumu genç kaabiliyete gene çelme taktı ve çok arzuladığı bir şeye mani oldu.

O yıl, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan Yüksek Okullar ve Fakülteler arası yarışmayı birincilikle kazanmıştı. İhtisas ve doktorasını yapmak üzere dışarıya gönderilecekti. Ancak annesinin durumu, para sıkıntısı, geçim derdi Toruna bu fırsatı kaçırttırdı.

1949 yılında, Hesap Uzmanlığı imtihanına girdi ve kazandı. Hesap Uzmanı olarak çalışmağa başladı. Genç adamın hayatı bu yıllarda değişmiş Cihat Köprüoğlu adında bir hanımla tanışmış, kısa zamanda evlenmiştir. İzdivaç Toruna şans getirmiştir. Bir yıl sonra Maliye Bakanlığı tarafından Amerikaya gönderilmiştir.

İktisadi Heyet, Plânlama Teşkilatının merdivenlerinde
Yüksek ideallere doğru

Amerikada, bir yıl kalmış ve bu müddet zarfında, Bureau of the Budget -Bütçe Dairesi-, General Accounting Office - Sayıştay- ve Bureau of Internal Revenue -Vergi Dairesi- de çalışmış, bilgisini arttırmıştır. Ayrıca Devlet Muhasebe Dairesinde çalışarak Wisconsin'de Devlet Muhasebe kurslarını devam etmiştir.

Genç adam, bu bir yıl içinde denilebilir ki bilgi hamallığı yaptı. Kendisine çizilen program gereğince Amerikadaki vergi tatbikatını, Devlet Muhasebesini ve Bütçeyi inceledi. Bundan başka iktisatla ilgili kurslara devam etti.

Amerikadan döndükten sonra Maliye Bakanlığındaki vazifesine başladı. Bu sırada ilk erkek çocuğu doğdu. Daha sonra Torun iki erkek evlâda sahip olacak ve dördüncü çocuğunun kız olması için Tanrıya duaya başlıyacaktır.

1956 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına Mali Analist olarak girdi.

27 Mayıs ve Torun

Torun 27 Mayıs 1960 yılına kadar bu vazifede çalıştı. İhtilâlden sonra M.B.K. nin iktisat müşavirliğine getirildi. Banka ile ilgisini de kesmedi.

Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluşu hakkındaki 91 sayılı kanun tartışılırken Torun M.B.K. nin İktisadi ve Teknik Araştırma Kurulunun başkanı bulunuyordu. Müzakereler sırasında Albay Şinası Orel ile tanıştı. Kanun çıkıp, Devlet Plânlama Teşkilâtı kurulunca, teşkilâtın ilk Müsteşarı Orel, genç adama Teşkilâtın Koordinasyon Başkanlığını teklif etti. Torun vazifeyi memnuniyetle kabul etti. Ancak, Sınaî Kalkınma Bankasıyla ilişiğini kesmedi. Bir yıl Orelle çalıştıktan sora, Orelden boşalan yere gene Orelin tavsiyesiyle getirildi.

Son derece sakin, az konuşan, hiddetlenmiyen bir insan olan Osman Nuri Torun, sinir sistemine yaptığı bu baskıdan dolayı ülser olmuştur. Sigara içmesi yasaktır. Sabahları erken kalkmaktan nefret eden genç Müsteşar bu vazifeye getirildi getirileli saat 9 da dairede bulunmayı adet haline getirmiştir.

Torunun meslek hayatında unutamadığı faydalı tartışma, geçen yıl Hindistanda Nehru ile yaptığı konuşmadır. Hindistan Başbakanı plânlama işinde önemle bir mesele üzerinde durmuş, Torunu Nehrunun bu ikazı bir hayli ilgilendirmiştir. Nehru bir memleketin plânlamasını muhakkak yerli elemanların yapması tarafısıdır. Bu bakımdan bol miktarda

eleman, yetiştirmek gerekmektedir. Torun büyük devlet adamının, nasihatim kulak arkasına atmamış, bu konu üzerine eğilmiştir. Bu hususta Plânlama dairesinde çalışmalara başlamış seminerler tertibine girişmiştir.

Torunun çalıştığı müessesede en fazla değer verdiği bir gelenek daha vardır. Kararların bir komite tarafından verilmesi.. Plânlama dairesinde kimsenin tek başına karar vermesine gönlü rıza göstermiyen genç Müsteşar Orel zamanında kurulmuş bu geleneği büyük bir titizlikle devam ettirmektedir.

Nitekim, temaslarının Devletle alakalı kısmında NATO heyeti bunu da memnuniyetle müşahede etti ve Türkiyede tek ağızdan karakuşi hüküm verme devrinin geçtiğini gördü.

Ya, özel sektör?

Ancak, demokratik sistemin koruyucusu NATO'nun temsilcileri, Devletin yetkililerinden ve uzmanlarından arzuladıkları bilgiyi aldıktan sonra bir sual sordular: "Ya özel sektör nerede?" Doğrusu istenilirse, hazırlıklarda özel sektör ikinci plâna atılmıştı. Zira çalışmalar sektörler değil, bütün sektörleri ihtiva eden plân üzerinde oluyordu. Fakat heyet bu isteği ileri sürünce, Odalar Birliğinde bir toplantı tertip edildi. Özel sektörün en ileri gelen temsilcileri, İş Bankası Genel Müdürü Bülent Yazıcının başkanlığındaki bir heyet halinde NATO'luların karşısına çıktı. Toplantıda özel sektörün temsilcileri, aynı Devletin temsilcileri kadar açık Şekilde dert ve ihtiyaçlarını yabancı mütehassıslara söylediler.

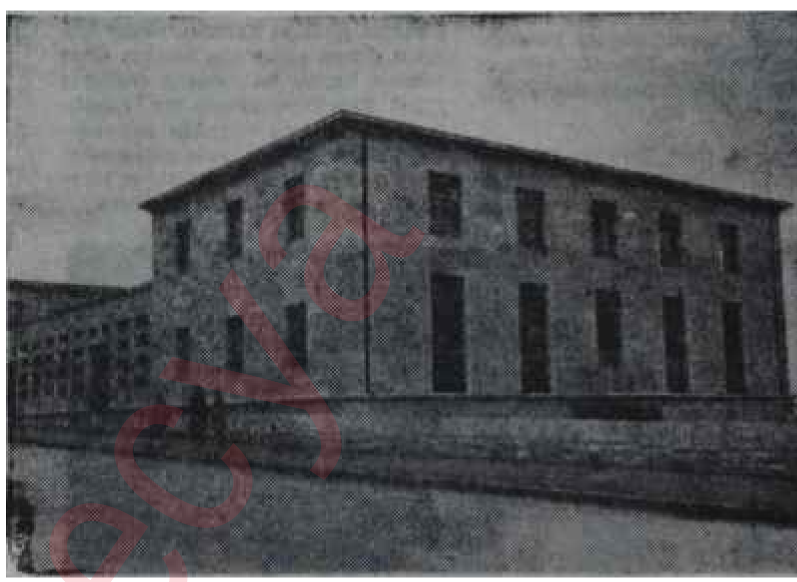
Bu arada, NATO heyetine refakat eden bir Dışişleri Bakanlığı memurunun işgüzarlığı herkesi güldürdü. Toplantı sırasında münasebetsiz memur Türk heyetinin üyeleri arasında bir pusula dolaştırdı. Pusulada, fazla tenkit yapılmaması, yabancı heyetin bundan hoşlanmayacağı belirtiliyordu! Özel sektörün temsilcileri omuzlarını eliktiler ve durumu olduğu gibi anlattılar. Onların söyledikleri kredilerin azlığı, vergilerde yatırım muaflığı isteği, bürokrasiden uzaklaşma talebi gibi şeyler oldu. Bu arada, bir sermaye piyasasının teşekkülü lüzumu üzerinde duruldu. Sanayicilik, artık bir sermayedar tarafından başarılacak iş olmaktan çıkmıştı. Anonim şirketlere ihtiyaç vardı. Küçük tasarrufları o istikamete itmek lâzımdı. Bu ise, ancak istikrar ve güvenle olacaktı.

NATO temsilcilerinin özel sektörle teması, 48 dakika sürdü.

Meselenin esası

Heyet geldi ve gitti. Heyetin burada bulunduğu sırada Prof. Tinbergen de çalıştı. Dış yardım, için bir meblağ tesbiti bahis konusu olmadığına ve ortaya atılan bütün rakamlar hayal mahsulü bulunduğuna göre meselenin esası nedir? Meselenin esası şudur:

NATO camiası, Türkiyenin kalkınmasına yardım edecektir. Bu prensip kararı alınmıştır. Yardım, bölük pörçük olmayacak, bir bütün teşkil edecektir. Türkiye, beş senelik kalkınmasını bir plâna bağlamaktadır. Plân, Haziran ayında bizzat Başbakan İnönü tarafından ilân edilecektir. Gelen heyet, bu plânın esaslarını ve tatbik kabiliyetini incelemiştir. İntiba müsbettir.

Devlet Plânlama Teşkilâtı binası

Dev teşkilât

Kaba taslak konuşmak gerekirse, plânın portesi 5 milyar dolar civarındadır. Plân dahilinde milli gelirin yüzde 18'i nisbetinde yatırım yapılacaktır. Bunun yüzde 14'ü iç, yüzde 4'ü dış kaynaklardan sağlanacaktır. Dış finansman tutan, mali portenin aşağı yukarı üçte biridir. Bu da, gene pek kaba taslak bir hesapla bir buçuk milyar dolardır. İşte, NATO camiasının bize yapacağı yardımın esası budur. Dış finansman büyük ölçüde uzun vadeli, az faizli kredi şeklinde olacaktır. Askeri yardımın bununla bir ilgisi yoktur. Başbakan İnönü Amerika Büyük Elçisine, askeri yardımı kredi şeklinde kabul etmeyeceğini en açık şekilde söylemiş, bütün batı camiasının savunmasını ilgilendiren o sektörün ihtlyaçlarının ancak hibeyle karşılanması gerektiğini bildirmiştir. Ama, kalkınma plânının finansmanında -evvelâ Türk milletinin bütün kendi kaynaklarını seferber etmesiyle esas, kredi olacaktır. Türkiye, hiç kimseden bir şey dilenmemektedir.

Gelen heyet, yardım miktarı delil, plân hakkındaki raporunu verdikten sonra, çok muhtemelen NATO içinde bir Türkiye Consortium'u kurulacaktır. Bu Consortium marifetiyle, plânlı kalkınma hamlesine girişen Türkiyenin dış finansman ihtiyacı karşılanacaktır. Halen, buna benzer, DAC adıyla bilinen bir Gelişme Yardım Komitesi vardır. Türkiyeye yardım Consortium'u o esas üzerine kurulacaktır. Bu Consortium'a, başta Amerika ve Almanya, NATO camiasının varlıklı bütün üyeleriyle milletlerarası yardım teşekkülleri ve bankalar dahil olacaktır. Böylece, çeşitli istikametlerden gelen yardımlar orada kanalize edilecektir. Consortium'un hem Türkiye, hem Yunanistanla ilgilenmesi kabildir. Ancak iktisadi bakımdan iki memleket arasında bir fark teşekkül etmiş olduğundan Yunanistan, Karamanlisin mahir idaresinde son altı senedir büyük ilerlemeler kaydetmiştir- bir değil, iki ayrı Consortium kurulması daha muhtemeldir.

Her şey, NATO Bakanlar Kurulunun Mayıs toplantısında belli olacaktır.

İşte, dış yardım meselesinin esası budur.

Hükümet

"Mavi boncuk sendedir"

Dış işleri Bakanı Selim Sarper, bu görevden istifasını Başbakanlığa -Başbakana değil- bir gün, sabah vakti verdi. Gün, haftanın ortasındaki, bir gündü. Selim Sarperin o akşam Hariciye Köşkünde, başkentte NATO heyeti şerefine, ayakta bir akşam yemeği vardı ve yemeğe adamakıllı kalabalık çağırılmıştı. En gizli haberlerin, hadisenin vukuundan yarım saat sonra iyi haber alan çevreler'de duyulduğu başkentte, Dış işleri Bakanının istifası yayılmadı. İstifayı Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Necdet Calp İsmet İnönüye öğleden evvel ulaştırdı, fakat Başbakan akşamdan evvel bir tepki göstermedi. Belki de, sansasyonel haberin iyi muhafaza edilmesi bu sayede kabil oldu. Ancak Hariciye Köşkündeki yemeğin sonlarındadır ki, yemeğin davetlileri arasında bulunan gazete temsilcileri ortalıkta bir şeylerin döndüğünü hissettiler. Temsilcilerin, burnu en kuvvetli olanları bunu gece ya--sı gazetelerine bildirdiler. Onlar havadisi Hariciye Köşkünde çıkarmaya çalışırlarken, Başbakan İsmet İnönü Ayten Sokaktaki meşhur evinde hükümetinin üyelerini ve C. H P. Grubunun başkan vekillerini -Dış işleri Bakam, Koalisyonun C. H. P. kontenjanına dahildir- beşer dakika arayla kabul ediyordu.

O görüşmelerde İsmet İnönü, mesul mesai arkadaşlarına Dış işleri Bakanın istifa ettiğini resmen haber verdi ve bu istifayı Hükümet Başkanı olarak kabul edeceğini bildirdi. Hâdisenin cereyan ettiği çarşamba gecesi, başkentte bir takım kimseler, bilhassa C. H. P. ileri geleni, yatağına tatlı hayallerle yattı ve doğrusu istenilirse kolay uyuyamadı.

- Ertesi gün Başbakan İnönü, saatler öğle vaktini gösterdiğinde, bir şans sahibi üç aday arasından yeni Dış işleri Bakanını seçmişti: Feridun Cemal Erkin.

Başbakan İnönü Feridun Cemal Erkinle

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz

Sarperin dertleri

Selim Sarper, bir süredir mesut değildir: Dış işleri Bakanı, Hükümet Başkanının kendisine karşı tavrının değiştiğini farketmekte fazla güçlük çekmedi. Değişikliğin, başlangıç tarihi. 22 Şubat gecesini takip eden sabahtır.

Dış işleri Bakanı, o tarihi akşam Çankaya Köşkünde yapılan toplantıda hazır bulundu. Muhafız Alayının, komutanı itibariyle el değiştirdiği haber alındığında İsmet İnönü hükümetinin üyelerini alıp Radyoevine gitmek üzere Çankayadan çıkınca, Selim Sarper aynı istikameti tutmadı Hariciye Köşküne gitti. Sonradan Bilediği, Çankayada biraz geciktiği için Barbakanı ve arkadaşlarını kaybetmiş olduğudur. Sarper hükümetin Radyoevinde bulunduğunu öğrendikten sonra da, kalkıp oraya gitmedi. Hükümet, bilindiği gibi Radyoevinde Hava Kuvvetleri Karargâhına geçti. Dış işleri Bakanı telefonla. Başbakandan, kendisinin de gelmesini isteyip istemediğini sormakla yetindi. Aldığı cevap, bir diplomat için kafi derecede açıktı ama Sarper anlamamazlığı tercih etti. Başbakan, "nasıl isterse öyle yapması"nı söylüyordu. Dış işleri Bakanı, Hariciye Köşkünde kaldı.

Hadise bilinen şekilde sonuçlanıp İnönünün duruma hakim kaldığı bel* li olunca, hükümet çalışmaları yeniden başladı. Ancak başkentte, Selim Sarperin çok ata oynamakta olduğu daha ziyade kuvvetle söylenir oldu. Doğrusu istenilirse, Sarperin çok ata oynayıp oynamadığı kendisinin bildiği bir husustur. Ama zevahirin, bu şekilde olduğu bir gerçektir. Politikada, zevahirin bazen hakikatten de önemli bulunduğunu ise Dış işleri Bakanının bilmemesine imkan yoktur. Böyle bir intibaı en çok, Selim Sarperin, dış politikada göstermesi gereken diplomasi marifetlerini bir yandan iç politikada, diğer taraftan başında bulunduğu Bakanlık için göstermesi doğurdu. Herkese mavi boncuk dağıtan Bakan, bir gün hiç kimseye güven vermez hale geliverdi.

Elçilik pazarlıkları

Selim Sarperin elçi tayini meselesindeki davranışları ise, Dış işleri

Bakanlığını yetmişiki hizbin ortalığı karıştırdığı bir çorba haline getirmekte gecikmedi. İnönü Hükümeti kurulduğunda, oniki elçilik adam bekliyordu. Dış kadroda bir takım esaslı değişikliklerin yapılması da zaruret halindeydi. Akıllıca iş, herkesi memnun etme sevdasından yazı geçerek derhal kolları sıvayıp gerekli listeleri yapmak, bunları Başbakana, Cumhurbaşkanına, Kabineye sunmak, listeleri inançla savunmak, tayinleri çıkartmaktı. Selim Sarper böyle bir imkâna sahip bulunduğu halde, mavi boncuk dağıtma huyunun neticesi, bir takım pazarlıklara girişmeden edemedi. Bin kere fikir değiştirdi. Aynı yeri bir kaç kişiye birden teklif etti. Bu arada bir takım tazyiklerin Dış işleri Bakanı üzerinde kendini hissettirdiğini söylemek farzdır. Ama Sarper bunları bertaraf edebilecekken etmedi. Kendisinin de bir takım tertipleri yok değildi. Her halde, açık bazı elçilikleri elde bulundurmayı bir koz saydı. Yanıldığı nokta da bu oldu. Zira kati bir vaziyet alsaydı, elbette ki memnun olan bulunacaktı, memnun olmayan. Ama işi savsaklayınca, herkesi birden aleyhine çevirdi.

Haftalar vardır ki başkentte, bir fakım elçi adayları gazete gazete dolaşmakta, haberler uçurmakta, havalar yaratmakta, kulis yapmakta, kısaca ortalığı karıştırmaktadırlar. Gün de her gazete bürosuna asgari böyle Üç tip gelmektedir. Her biri, kendini sâdece en iyi yere lâyık görmekte,

Turhan Feyzioğlu
Niyet ve Kısmet

Selim Sarper
"Cihar attım, şeş oynadım"

destek aramaktadır. Bunların müşterek tek iddiası, Selim Sarperin işleri berbat ettiğidir!

Aslında bu adamlar, Bakanın bir ciddi vaziyet takınması halinde gönderilecekleri yerlere pek âlâ gidebilecekken sâdece Sarperin oyun oynuyor intibaı vermesi karşısında sızıltı çıkarmışlardır. Herkes, Türkiyenin uyanan Afrikaya ilgi göstermesi taraftarıdır. Ama, Afrikadaki açık üç elçiliği kimse istememektedir. Bangkok mu? Aman o iklimde nasıl yaşanır? Santiago mu? O kadar uzakta ki min işi ne? Tiran ha? Allah korusun! Moskovada ikinci adam olmak, dehşet vermektedir. Yüreklerde yatan, sâdece büyük başkentler aslanıdır. Dış işleri mensuplarının bu tasvip edilmeyecek tutumları şımarıklığın ta kendisidir ama, bu neticede bizzat Sarperin mesuliyetini sezinlememek de imkânsızdır.

Son günlerde Dış işleri Bakanlığında hava o oldu ki, herkes işini bırakıp kumpas kurmaya koyuldu. Tabiî bu, Selim Sarper aleyhindeki notlara bir yenisini ekledi. Bu arada, diplomatik faaliyetin de memnuniyet verici olmaması ve her şeyin donmuş halde kalması, Sarperin Bakan olarak muhafazasının bütün sebeplerini ortadan kaldırdı.

"İstiskal çıkar"

Başbakan İnönü, Selim Sarperin bir ara sağduyu gösterip elçi tâyinleri işini çıkarmaya niyet ettiğinde dışarda bulunan üç Büyük Elçiyi kendileriyle görüşmek üzere başkente davet etmişti. Bunlardan biri de, Feridun Cemal Erkindi. İsmet İnönü, bayram tatilim Abantta geçirmeye karar verdiğinde Erkini de misafiri olarak oraya çağırdı. Selim Sarper, tabii buruldu. Fakat, ses çıkarmadı. Aslında, böyle bir davranış elbette ki İnönünün kasıtsız yapmayacağı bir "takat noksanı" idi. 22 Şubattan beri Başbakan, Dış işleri Bakanına güvenini **kaybetmişti.**

Bayram tatili dönüşü, NATO heyeti geldi. İsmet İnönü, heyetle görüşmeleri yapmaya Selim Sarperi değil, Turhan Feyzioğluyu memur etti. Bu, Sarper için tuz biber yerine geçti. Aslı nida, Devlet Bakanının yüreğinde Dış işleri Bakanlığı yattığını ve Turhan Feyzioğlunun bir nevi yeni Fatin Rüştü Zorlu olmaya heveslendiğini Sarper sezmiyor değildi. Bir meşhur 18 numaralı kanun, Feyzioğlunun direnmesi veya oyalaması yüzünden bir türlü kalkmıyordu. 13 numaralı kanun, Dış işleri Bakanlığının bir takım iktisadi dış temas yetkilerini ortadan yok etmektedir ve doğrusu istenilirse işleri karıştırmaktadır. Bu hal, İnönünün, dış temasların Dış işleri Bakanlığı marifetiyle yapılması yolundaki devlet anlayışına da aykırıdır. Dışardaki temsilciliklerimizde bir takım gayrımesul şahsiyetler elçilerle rekabet durumundadır. Ama Feyzioğlu, kanunun kalkması kararlaştırılmışken bunu sürüncemede bırakmaya muvaffak oldu. Sarper, bazı Bakanlıklardan ve kendi Bakan-

İsmail Rüştü Aksal
Kapısı kapalı adam

lıklardan ve kendi Bakanlığının bazı makamlarından gelen "sabotaj"lan da hep Turhan Feyzioğlunun "Kayserilik"inin neticesi saydı.

Bu yüzdendir ki, M. B. K. idaresi devrinde giriştiği bir hareketi tekrarladı. Sarperin son hatası bu oldu.

Hanya ve Konya

Selim Sarper, ilk defa Dış işleri Bakanlığından istifasını Başbakan Cemal Gürsele vermiştir. O zaman istifanın sebebi şuydu: Selim Sarper, Cemal Gürselin kendisini Londraya Büyük Elçi, Feridun Cemal Erkini ise Dış işleri Bakanı tayin edeceğini, hatta buna ait emri o zamanki Başbakanlık Müsteşarı Hilmi İncesuluya verdiğini Öğrenmişti. Sarper, böyle bir hâdiseye takaddüm etmek için daha önce istifasını Gürsele sundu. Gürsel bunun üzerine kararından döndü, Sarpere kendisini değiştirmek niyeti olmadığını bildirdi, bu suretle hadise bitti. O tarihlerdeki kırıldı -kırılmadı", "yumurta mı bu- değil mi hikâyeleri henüz hatırlardadır. Selim Sarper aynı davranıştan aynı, neticeyi alabileceği zehabına kapıldı.

Aslında, çok ata oynamadığını beyan ettiğine göre, Sarper için yapılacak şey, mesleğinin başından itibaren kendisini elinden tutup bugünkü durumuna getirmiş olan İsmet İnönüye gitmek, her şeyi açık açık anlatmak, vaziyeti berraklaştırmaktı. O takdirde, eğer ihtilaf zahiri ise elbette ki kolayca halledilecekti. Ama Sarper, buttun yerine istifa etmek gibi bir "çalım"a kalkışınca İnönü bu istifayı tereddütsüz kabul etti. Gerçekten de Başbakan. Sarperin istifası geldiği dakikadan itibaren bunu kabul edip etmemeyi bir an düşünmemiştir.

Başbakan daha ziyade Sarperin halefini aramaya koyuldu.

Üç aday, bir Bakan

İsmet İnönü, ciddi olarak üç kişi üzerinde durdu ve bir dördüncüyü de düşünmedi. İktisadi işleri de görecek ve dış temasların bugünkü önemli halinde kendisine mükemmel yardımcı olacak adam şüphesiz İsmail Rüştü Aksaldı. Nitekim ilk teklif, C. H. P. Genel Sekreterine yapıldı. Fakat Aksal, maalesef tabının birinci derecede mesuliyeti omuzlamaya, onu başarmak için gayret sarfetmeye, gerekli enerjiyi, aşkı, dinamizmi göstermeye - hakikaten bütün meziyetlere sahip olduğu halde- müsait olmaması neticesi teklif karşısında özür diledi. Bunun üzerine İnönü ve Aksal, beraberce diğer iki aday üzerinde düşündüler.

Bilinci aday, Feridun Cemal Erkindi. Erkin, böyle bir makama çok uygun görülüyordu. Bir tek handikapı vardı: Parlamento mensubu değildi. Gerçi bunun Anayasa açısından bir mahzuru yoktur. Ama İnönünün hükümet anlayışı, dışardan Bakan almama istikametindedir. İkinci aday, Turhan Feyzioğluydu. Tur han Feyzioğluda, Aksalda olmayan her şey vardı ama bugün için Aksalda olan her şeyin bulunduğunu söylemek zordur, Böyle bir mevki hem heyecanlı ve çabuk telaşlanan tabiatlı Feyzioğlu tarafından şimdi gereği gibi doldurulamayacaktı, hem de genç Devlet Bakanı, belki de bütün istikbalini tehlikeye koyacak derecede şimşeği üzerine çekecekti,

İnönü, kabinesi mensupları ve partisi ileri gelenleriyle bu hususları görüştü. Dış işleri Bakanlığı, tabiatı ve mahiyeti itibariyle Parlamento dışı bir Bakanı tereddütsüz, sızıltısı, ihtilâlsiz benimseyecek bir Bakanlık olarak mütalea edildi. Arzular da, daha ziyade Erkin lehinde belirdi. İnönü kendi kendini yendi ve Feridun Cemal Erkinin tayinine karar verdi.

Şimdi Dış işleri Bakanlığına Turhan Feyzioğlu vekâlet etmektedir. Erkin, Londra ve Patiste kendisine Başbakan tarafından Verilen bir misyonu tamamlayacak, İngiltere ye veda edecektir. Döndüğünde, kararnamesi çıkacaktır.

Yeni Dış işleri Bakanından çok memnun olan bir başkası, Cumhurbaşkanı Cemal Gürseldir.

Milli Dış Politika

Memleketler vardır, dış *politikalarını devrin Kudretli Adamı çizer. Almanyanın dış münasebetlerini Bismarck'ın idare ettiği gibi.. Kudretli Adam gider, yerine bir başkası gelir, dış politika da değişik istikamet alır.*

Memleketler vardır, dış politikalarını Hükümet Başkanı çizer. İngilterede Disraeli'nin veya Gladstone'un yaptığı gibi.. Hükümet değişir, yeni bir Başbakan iktidara gelir, dış münasebetlerin rengi fark eder.

Memleketler vardır, dış politikalarını Dış işleri Bakanı çizer. Amerikanın dış münasebetlerine Foster Dulles'ın kendi şahsiyetinin damgasını vurması gibi.. O Dışişleri Bakanı görevinden ayrılınca, dış politikanın esasında da gözle görülür değişiklik olur.

Hatta memleketler vardır, dış politikalarını bir Hariciye Katib-i Umumisi çizer, Fransada, Quai d'Orsay'in "Büyük Kâtib-i Umumi'lerinin yaptığı gibi.. Onlar yerlerinden ayrılınca, dış münasebetlerin esası *da yeni gelenin veya bir başkasının görüşlerine göre âyârlanır.*

Türkiye, bu kategorilerin hiç *birine dahil değildir.*

Türkiyenin dış politikasını, ruhunu Atatürkün teşkil ettiği Milli Mücadele ve *Devrimler çizmiştir. Bu politikanın esası "Yurtta Sulh, Cihanda sulh"tur ve tatbikatı Türkiyenin, kendi hayat anlayışına sahip blokun yanında bulunmasıdır. Bilhassa İkinci Dünya Harbinden bu yana bizim. Demokrasi cephesinin en imanlı mensubu olmamız ve bu durumumuzda en ufak inhirafın görünmemesi jeopolitik vaziyetimizden de fazla toplumumuzun düzeni neticesidir. Bu düzen değişmedikçe, hiç bir Cumhuriyet Hükümetinin dış politikası, esası itibariyle de, ana tatbikatı itibariyle de bir fark göstermeyecektir.*

Bu yüzdendir ki Ankaraya Başbakanlar gelecek. Başbakanlar gidecek, Bakanlar gelecek, Bakanlar gidecek, fakat dış politikamız hep aynı katacaktır.

İdare

İlâhın kurbanı

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında Sümerbank Genel Müdürü Selâhaldin Akyol, yoldan geçen adamın başına tuğla düşercesine, Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş tarafından görevinden alınıverdi. Hâdise bir anda, inanılmaz genişlikte tepki yaptı. Zira Genel Müdür, Bakanın hışım göstermesinden sadece bir kaç gün önce o derece mükemmel, etraflı ve bilgili bir konuşmayla kalitesini, göstermişti ki bir, süredir suyun altında cereyan eden bir mücadeleden habersiz olanlar için Akyolun ancak takdiri bahis konusu olabilirdi. Zira Sümerbank Genel Müdürü o konuşmasında, başarıyla çizdiği bir memleketin iktisadi manzarası çerçevesi içine kendi müessesesinin durumunu vukufla

oturtmuştu.

Haftanın sonunda, bu konuşmayı dinlemiş olanlardan biri Çelikbaşın harekatı karşısında bıyık altından gülerek şöyle dedi:

"— Koç, ya da Taşkent kendilerine gene ideal bir Genel Müdür buldular."

Gariptir her şey geçen haftanın başında Sümerbank Merinos Yünlü Sanayii Müessesesinde Sümerbankın düzenlediği ikinci devre toplantım do layisiyle Genel Müdür Selâhattin Akyolun yaptığı o açış konuşmasından sonra gün ışığına çıktı. En azından üç aydan beri süregelen ve gün geçtikçe büyüme istidadı taşıyan anlaşmazlık, Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş ile Sümerbank Genel Müdürü Selâhaddin Akyol arasındaydı. Çelikbaş, Akyolun Bursa konuşmasının metnini avurtlarını yiye yiye okudu, sonra artık kesin fırsatın eline geçtiği kanaatine vararak, bu ayın batında Akyol aleyhine soruşturma yapmakla görevlendirdiği bakanlık müfettişi Rahmi Tuncagile emir yerdi. Emir, Sümerbank Genel Müdürünün bakanlık emrine alınması şeklindeydi. Ne var ki, bu emrin yerine getirilmesi için ciddi kanuni engeller çıktı. Çelikbaş çok zaman olduğu gibi karşısında yumuşak başlı, tahrirat kâtibi üsluplu bir Genel Müdür bulacağını sanmış, ama daha Bakanlık sandalyesine oturduktan bir süre sonra Sümerbank Genel Müdürünün öyle kolay yenilir lokma olmadığını anlamıştı.

Bir anlaşmazlık başlıyor

Genel Müdürle Bakan arasında anlaşmazlık önce fikir yönünden başladı. Selahattin Akyol genç ve hamleci bir adamdı. Üç yabancı dil biliyordu. İşine ve teşkilâtına hakim, di. Muti bir devlet memuru değil, yetkisini ve sorumluluğunu müdrik, kanunların kendisine ve başında bulunduğu kuruma tanıdığı bu yetkileri serbestçe kullanmak isteyen, nakli ve uygun gelmeyen teşebbüsler, telkinler veya emirlere "hayır" diyebilen bir insandı. Akyol, bir ihtilâl sonrası hükümetinde Sanayi Bakanlarının alması gereken ciddî ve süratli tedbirler olduğuna inanıyordu. Bu tedbirlerin piyasayı ferahlatıcı olması gerekiyordu. Nutuk devrinin, gözboyacılığın geçtiğine, geçmesi la-ım geldiğine yürekten kaniydi. Memleketin içinde bulunduğu iktisadi ve mali müşküllerin halledilebilmesi ancak, bilginin, tecrübenin ve İlmin ışığında hamleci bir çalışmaya bağlıydı. Selâhattin Akyol, memleket sanayiinin üçte birini elinde tutan Sümerbank gibi dev bir teşekkülün başındaki adam olarak sanayi hayatımızın karşılaştığı güçlükleri çok yakından biliyor, bunun hâl çarelerini de gösteriyordu. Çelikbaşın tutumu ise, daha ziyade politik ve temeli, sebebi ve neticesi açık seçik belli olmayan demeçlerle "vaziyeti idare etmek" şeklinde görünüyordu. Sümerbank, aylar öncesi daima artan stokların, az sürümün, eksik kapasiteyle çalışmanın, bunların tabii bir sonucu olarak yüksek maliyet faktörünün altında ezilmiş hale gelen mensucat sanayiimizin, bu yükten kurtulması için bu sanayi koluna ihraç imkânlarının sağlanmasını istiyor, bir himaye rejimine ihtiyaç görüyordu. İspanya, Almanya ve benzeri memleketlerden Örnekler de vererek gerek bir satış organizasyonu, gerekse ihracatın himayesi konularında lüzumlu teklifleri Sanayi Bakanlığına yapmıştı. Teklifler, Bakanlıkta uyutuluyordu. Akyol, özellikle teknik eleman sıkıntısına süratle çâre bulunması gerektiğine inanıyordu. Sümerbank bütün gayretlere ve mensuplarının camiaya bağlılığına rağmen, eleman kaybı mevzuunda daimi kanamaya müptelâ bir hasta manzarası arzetmekte"ydi. İyi yatırımın iyi elemanla olacağına inanan Genel Müdürün Amerika, İngiltere, Fransadaki iktisadî devlet teşekkülleri memurlarının ücret sistemlerinden bahisle, gelirin ıslahı konusunda Sanayi Bakanlığına yaptığı tek lif bir an önce ve önemle üzerine eğilinmesi hususunda istirhamkâr dı. Ama Genel Müdürün İstirhamkâr oluşu, teklifin Sanayi Bakanlığında bir kıyıya itilmesine engel olamıyordu.

Selâhattin Akyol
Doğru söyleyenin...

Fethi Çelikbaş

Gölge etme

Selâhattin Akyolun üzerinde önemle durduğu meselelerden biri de İktisadi Devlet Teşekküllerinin çalışma şekli ve şartlarıydı. Bu da yıllardan beri "daimi şekilde kanayan bir yara" idi. Bunun da süratle tedbirleri alınmalıydı. Genel Müdüre göre, "bütün iktisadi devlet teşekküllerinin, kanunların kendilerine tanıdıkları yetkileri tam manasiyle kullanabildikleri takdirde ve muhtelif zamanlarda, muhtelif sebeplerle alâkalı Bakanlıklarca konulan tahditlerin kaldırılması halinde, yani bu müesseselerin, kanunlarında vazedilmiş olduğu veçhile basiretli tüccar olarak vazife görmeleri takdirinde, kârlarını arttırabilecekleri veya »ararları m tahfif edebilecekleri pek kuvvetle mümkün"dü. "Bu müesseselerin idarecilerine verilecek emrin, daha fazla kâr getirmek ve daha randımanlı çalışmayı amir olması kâfi" idi. "Bunları, kanunlarla tesbit edilmiş salâhiyet ve mes'uliyetleriyle başbaşa bırakmak ve neticede faaliyetlerin muhassalası olan bilanço ve kâra bakarak icraatlarını kıymetlendirmek en doğru tutum"du ve en doğru tutum olacak"tı.

Akyol başında bulunduğu teşekkül için şunları söylüyordu: "Sümerbank olarak, mer'i kanunların bize vermiş olduğu selâhiyetleri kullana-

bilmemize Sanayi Bakanlığının musaadesi halinde, iktisadi konjonktürün durumuna rağmen, karımızın ehemmiyetli miktarda yükseltilebileceğini beyandan haz duyuyoruz."

İktisadi Devlet Teşekküllerinin hasretini en çok çektiği ve eksikliğini en fazla duyduğu husus da, "mer'i kanunlarla hudutlandırılmış, bilgi ve tecrübenin serbestçe cereyanına müsait idari muhtariyet, mes'uliyetle müterafik selâhiyet, her nev'i politik mülahazadan uzak, piyasanın realitelerine uygun bir fiat ve satış politikası" idi.

Anlaşılan, İktisadi Devlet Teşekkülleri yıllardan beri siyaset adamlarının yerli yersiz ve hiç durmadan müdahalelerinden bıkmış usanmışlardı ve artık "basiretli tüccar" gibi çalışmak istiyorlar ve bakanlıkların işlerine "gölge etmeme"leri halinde, onlardan "başka ihsan" istemiyorlardı.

Bakan ne istiyor?

Sümerbank Genel Müdürü Selâhattin Akyolun bunlar ve benzerleri gibi ham iktisadi hayatımızın, hem sanayi hayatımızın süratle ıslâhına ve rasyonel bir çalışmaya girişilmesi için gösterdiği çabalar, Çelikbaşta bazı müessese ve fabrika müdürlerinin yerlerinin değiştirilmesini ısrarla talep etmek şeklinde akis buldu. Zaten büyük bir eleman sıkıntım içinde bulunan Sümerbankın, üstelik ehliyetli, bilgili ve verimli olanları pek az teknik elemanlarım harcama imkanı yoktu. Sonu gelmeyen ve aslı astarı da olmayan yığınla ihbara itibar edip eleman harcanamazdı. Akyol, Milli Birlik İdaresi zamanından beri bu konuda direniyor, çalışma arkadaşlarının huzurunu sağlamaya çalışıyor, üst makamlara dert anlatmağa gayret ediyordu. Bütün bu gayretlerine rağmen işte daha geçenlerde Nazilli Basma Sanayii Müessese Müdürü Şekip Nural, tek teminatı şimdilik iş başında tutulan Selâhattin Akyolun direnmesinden ibaret olan bir teşkilatta çalışamayacağı gerekçesiyle istifa etmişti.

Çelikbaş, tutumunu Mart ayının başında Bakanlık Müfettişi Rahmi Tuncagili Selâhattin Akyol aleyhine tahkikat yaptırmak üzere görevlendirmek suretiyle daha da ileriye götürdü. Tahkikatın konuları ise, gerçekten ibret vericiydi. Bunlardan biri Akyolun, Çimento Şirketi Genel Müdürlüğü zamanında Sanayi Bakan Sebati Ataman emrine araba tahsisi meselesiydi! Bu mesele İhtilâlden sonra mahkemeye intikal etmiş ve mahkeme Akyolun beraatine karar vermişti. Hüküm kaziyei muhkeme haline gelmişti. Şimdi Bakan Çelikbaş, iki yıla yakın bir süre sonra ve mahkeme kararma rağmen, müfettişine tahkikat konusu olarak bunu veriyordu. İkinci konu, Sümerbankta üç hasta memurun dış memleketlerde tedaviye gönderilmesi işiydi! Bu konu da, ilki kadar ibret verici bir mahiyetteydi.

Bu üç memur, devlet hastahanelerinin sağlık kurullarından yurt içinde tedavi edilemiyeceklerine dair rapor almaşlardı. İkisinin hastalığı kanserdi. Sümerbank memurlarının aralarında kurdukları sağlık sandığı, bu hasta memur arkadaşlarını ellerindeki raporlara dayanarak yurt dışında tedavi ettirmek istiyordu. Ancak ortada yetecek para yoktu. Genel Müdürlüğe başvurarak her yıl sandığa yapılmakta olan yardımın hemen yapılmasını istediler ve gerekçesini de gösterdiler. Yardım ödenekleri bakanlığın emrinde tutuluyordu. Genel Müdürlük Sanayi Bakanlığına yazıyla başvurdu, 3ağlık sandığının dileğini ulaştırdı ve yardım yapılması için izin istedi. Sanayi Bakanlığı bu dileği yerinde bularak 50 bin liralık bir yardım yapılması hususunda Genel Müdürlüğe emir verdi. Bakanlığın bu emri yerine getirilerek, sağlık sandığına 50 bin liralık yardım yapıldı. Bunda Genel Müdürlüğün, Selâhattin Akyolun ne gibi bir rolü olabilirdi veya bu işlem nasıl suç sayılabilirdi ? Ama Çelikbaş. Akyolun başını yemeğe karar vermişti.

Sümerbank Umum Müdürlüğü binası

"Bu kafayla, beyler!"

"Özel teşebbüscülük"ün bu kadarı!

"Tahkikat konularından bir başkası büsbütün ilgi çekiciydi ve memleketin iktisadi hayatıyla ilgiliydi. Sümerbank İstanbul ve Bozüyükte kurulmak üzere iki büyük seramik fabrikasını daha 1958 de Çekoslovakyada Technoexport firmasına sipariş etmişti. Mukavele o zaman Teknik Genel Müdür Muavini olan Selâhattin Akyol tarafından Çekoslovakyada yapılmıştı. 1958 yılından 1966 yılına kadar sürecek, bedeli kliring hesabından taksitle ödenecek olan bu iki tesisin bedeli, Alman firmalarının peşin parayla teklif ettikleri bedelden yüzde 6,1 oranında daha ucuzdu. Tesisler ise mükemmeldi. Bu sipariş Bankanın Teknik İstişare Heyetinden, İdare Meclisinden, Sanayi Bakanlığından, Yatırımlar Tâli Komisyonundan, Yatırımlar Teknik Heyetinden geçmiş, Maliye Bakanlığınca uygun görülmüş, İktisadî Koordinasyon Heyetince -altı Bakandan müteşekkildi tasdik edilmiş, Fiat Tescil ve Kontrol Heyetince fiatlar rayiçlere uygun Bulunmuştu. İhtilâlden sonra bu siparişler "tehir" listesine alınmış, sonradan Sanayi ve Maliye Bakanlıklarınca yeniden incelenmiş, Devlet Plânlama Teşkilâtının tetkikinden geçmiş ve siparişlerin tamamen iktisadi, rantabl olduğu ve memleketin ihtiyacına cevap verdiği görülerek, "teşhir" listesinden çıkarılmasına karar verilmişti. Şimdi, bu kadar kademeden ve süzgeçten geçmiş siparişler, Çelikbaşın emrinde Selâhattin Akyol aleyhinde bir tahkikata konu oluyordu. İşin ilgi çekici yanı şuydu: Özel teşebbüs bu iki seramik fabrikasının kurulmasını istemiyordu. Akyolu özel teşebbüsü baltalamakla suçlandı

rıyordu. Çelikbaş da özel teşebbüsün bu fikirde yatıyordu. Bu iki seramik fabrikası kurulursa yılda 14 bin 500 tonluk istihsal yapacaktı. Memleketin 44 bin tonluk porselen ve fayansa ihtiyacı vardı. Özel teşebbüsün istihsal kapasitesi ise ancak 10 bin ton civarındaydı. Sümer bank bu iki fabrikayı kurduktan sonra dahi memleket ihtiyacının ancak yüzde ellisi karşılanabilecekti. Ama Sümerbankın tesisleri mükemmeldi, mamuller daha iyi kalitede olacaktı ve fiat ta özel teşebbüsten daha ucuz olarak tesbit edilecekti. Özel teşebbüs, daha iyi kalitede daha ucuz imalât yapacak bu iki tesisin kurulmasını, kendi çıkan bakımından istemiyordu ve Çelikbaş işte bunu bir tahkikat konusu yapıyordu.

Sonun Başı

Sümerbank Genel Müdürü Selâhattin Akyol ile ihtilâl sonrası İnönü Hükümetinin Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaşın görüş ayrılıları, karşılıklı tutumları, özet olarak budur. Akyol, Bankanın düzenlediği ikinci devre toplantısının açış konuşmasında, hem memleketin genel iktisadi ve sınai hayatının genel manzarasını çizdi, güçlükleri anlattı, tedbirlerini gösterdi, hem de İktisadi Devlet Teşekküllerinin çalışma şartlarını ve yapılması gereken işleri belirtti. Sanayi Bakanlığından "istirhamkâr" olduğunu bildirdi. Bir açık rejimde, düşünceleri ve görüşleri serbestçe tartışmanın, İktisadi Devlet Teşekkülleri açısından ilk ve verimli olması beklenen fidanı böylece dikilmiş oluyordu. Açık rejim, kartların açık oynanması gereken rejimdir. Akyoldaki bu inançtır ki, onu açık rejimin gereklerine uygun biçimde konuşturdu. Üstelik, okuduğu konuşmanın her bir satırı doğruydu, bugün cari görüşleri aksettiriyordu. Akyolun söyledikleri, sanki Devlet Plânlama Teşkilâtının bir raporuydu. Ama bunda Çelikbaş Genel Müdürü taltifin def il, cezalandırmanın sebebini bulduğunu sandı.

Ancak Bakan, baltayı bu defa taşa vurmuştu. Zira meselede yüzde yüz haksızdır ve hukuki olsa da karakuşî tasarrufuyla memleketin en büyük müessesesini bir değerli haftan mahrum bırakmıştır. İş, Hükümette ve Mecliste mutlaka görüşülecektir. Zira İktisadi Devlet Teşekküllerinin bundan sonraki çalışmalarının istikameti ve düzeni biraz da İktidar "Akyol Hâdisesi"nde takınacağı tutuma bağlıdır.

Ekrem Alican
Balıkçının...

Y.T.P.

Karanlıkta gölgeler

Haftanın sonunda cuma günü kendisine:

"— Vaziyetler nasıl, Ertuğrul bey?" diye sual soran AKİS'çiye Ertuğrul Akça, iri gövdesinden umulmayan çevik hareketlerle sözlerini süsliyerek şöyle cevap verdi:

"— Genel İdare Kurulunun aldığı kararlar palyatiftir. Hiç bir netice hasıl etmiyecektir. Samimiyetsizliğin hakim olduğu bir siyasi teşekkülde esasen çalışılamaz. Zaman gösterecektir ki alınan afaki kararlar, sadece partinin bir müddet daha dağılmamasını sağlamaktan başka işe yaramıyacaktır. Esasen Genel İdare Kurulu zamanını bekliyor. Partiden ayrılacakların sayısı 60 kadardır! Sonunda partide kalan dört kişi karşı karşıya geçip konuşsunlar..."

Ertuğrul Akça
...balığı

Akçanın sözlerinde gerçeğin yüzde miktarı az da olsa, bir miktar hakikat payı vardır. Ancak Alican ve Aybar Y.T.P. deki fırtınayı, son derece iyi oynıyarak atlatmayı bilmişler ve Y.T.P. nin disiplinli bir parti olduğunu ortaya koymuşlardır.

Y.T.P. nin iki ileri geleninin bu işi kıvırması kolay olmadı. Hür. P. den bu yana beraber olan iki politikacı, durumun geride bıraktığımız haftanın başında hiç de iyi olmadığını sezmekteydiler. Yapılacak bir tek şey vardı, iki politikacı da onu yaptılar. Genel İdare Kurulu üyeleri arasında karşı tarafa meyli olanların kulağını çekmek ve bazı gerçeklerden onları haberdar etmek! İlk ağızda Alican - Aybar ikilisinin sözlerine pek inanılmadı. Ama C.H.P. ye karşı oldukları açıkça bilinen Yalçın, Alatlı, Sandalcı ve diğer bazı üyelerin Ay* bar - Alican ikilisinin fikrinde oldukları anlaşılınca işin önemli olduğu ve kulağa fısıldananların gerçek payı çok olan olaylar olduğu kavrandı. Böylece Genel İdare Kurulu çoğunluk olarak Alicanın peşinden gitmeyi kabullendi, partinin politikasının tesbiti işi ise baş kaldıranlara bir tâviz olarak "sonraya bırakılmak" suretiyle verildi.

Başkentte Bayram içinde bu hava düzenlenirken, İstanbulda Sandalcının aracılığıyla İstanbul İl İdare Kurulunun kuvvetli üyeleri bir heyet olarak anlaşmazlığa çare bulmakla vazifelendirildi. Ali İhsan Çelikkan, Gültekin Başak, Avni Akman Fehmi Tevetoğlu ve Süreyya Ağaoğlundan müteşekkil grup -Heyette bulunmaya söz verdikleri halde Hamdi Akça ve Sami Yücedere katılmaktan son dakikada vazgeçtiler- Y. T. P. Merkezine geldiği sırada ikinci kattaki toplantı salonunda Genel İdare Kurulu toplantısı başlamış ve üyeler Alicanın istifasıyla ilgili konuya girebilmek için çare arar olmuşlardı.

Aracılar toplantıya katılmak is-

teğini belirtip, salondan içeri alınınca Kurulun gerçek havası yaratılıverdi. Gelenler, baş kaldıranların bazı şartlarını getirmişlerdi. Şartlara bakılırsa baş kaldıranlar ricat ediyorlardı. Şimdi istedikleri tek kelle Aybarın ikinci Başkanlıktan ayrılması ve Y.T.P. nin gerçek manada muhalefet yapan parti olarak çalışmalıydı. İstifa edenlerin istifalarının kabulüne ve Alicanın Genel Başkanlığına bir diyecekleri yoktu. Bir de, ihraç makinesinin durdurulması isteniyordu. İşin güzel tarafı şimdiye kadar suyun altında kalan müfrit millet, vekilleri birden suyun yüzüne çıkma tehlikesiyle karşıkarşıya, kalınca partiden ihraç edilmemelerini aracılara kendileri bir dilek olarak bildirmişlerdi.

Vuslat bahara..

Genel İdare Kurulunun kararı, her iki tarafı uzlaştırıcı yolda oldu. Alican, Genel Başkan olarak -Meclis Grupunun tasvibini aldıktan sonra- kalacak, Aybar ikinci Başkanlığa devam edecek, ihraçlar yapılmayacak ve istifa eden üç Genel Kurul üyesinin istifaları kabul edilecekti.

Haftanın sonunda perşembe günü saatler 22,30 u gösterdiği sırada Y. T. P. Kurucular Heyeti yaptığı toplantıyı bitirmiş, parti yeniden derlenip, topralanmış, herhangi bir fesih kararına -şayet işler düzgün gitmeseydi Kurucular, tüzükteki geçici 2 maddenin kendilerine verdiği yetkiyle Genel İdare Kurulunu feshedip, yenisini tanzim edeceklerdi, lüzum kalmamıştı. O gece toplantıyı ilk terkeden Aydın Yalçın oldu. Yalçın elindeki anahtar çantasını iki yana sallıyarak gülümsedi ve merakla kendisine bakan basın mensuplarına:

"— Genel İdare Kurulu parti içinde tam bir hakimiyete sahiptir" dedi ve açıklamada bulundu.

Şimdi mesele 27 Martta yapılacak Meclis Grupu toplantısına kalmıştır. Y.T.P nin parti haline geldiği, yetkili organların otoritelerini kullanabilme imkanına sahip olduğu Grup toplantısının sonunda tamamen ortaya çıkacaktır Alican, Aybarı sureti katiyede bırakmak istememektedir.

Akça ve etrafındakilere gelince, hiç değilse bir zaman yalnız kalacaklardır. Şimdiden sonraki mücadele, partiden İhraç edilme -edilmeme mücadelesi olacaktır.

Akçaya gelince, bir bakıma rahat lamıştır. Yalanda yapılacak Fenerbahçe Gençlik Kongresi için çalışmalarını hızlandırma fırsatına kavuşmuş bulunmaktadır. Akçanın Fenerbahçe Kongresinde diğer hizbe galebe çalıp, Başkan olma hayali bile mevcuttur!

C. K.M. P.

Her yol Romaya

Haftanın ortasında çarşamba sabahı başkentte Sakarya caddesiyle İnkılâp sokağının birleştiği noktadaki kübik binanın yan taraftaki kapısından ince, sinirli olduğu her halinden belli olan bir adam girdi. Adam şapkasını ve paltosunu aceleyle kapının sol tarafındaki portmantoya atıp Başkanlık odasındaki telefonun başına oturdu. Bir taraftan önündeki gazeteye bakıyor, bir taraftan başını sallıyordu. Şehirler arasındaki memureye:

"— İstanbul, Cumhuriyet.. Acele olsun" diye dileğini söyledi ve beklemeğe koyuldu.

Bu arada İstanbulda Cumhuriyet gazetesi sahiplerinden biri bulunmuş, Ardıçoğluna bağlanmıştı. Ardıçoğlu sinirlerine hâkim olmağa çalışarak:

"— Şimdi bu haberi, savcılık kanalıyla tekzip etsek, ederiz, zira yatandır. Manşetinizde yarın 76 puntoyla -92 demek istiyordu- Verdiğimiz Haber Yalandır dense, gazetenizin Ciddiyetiyle kaabili telif olur mu?" dedi.

Karşıdaki sesin son derece üzün» tülü olduğunu, meselenin düzeltileceğini, tashih edileceğini belirttiğini Ardıçoğlunun yumuşayan yüz hatlarından anlamak mümkün oldu. Telefon kapandıktan sonra C.K.M.P. nin bu çilekeş silâhşörü derin derin içini çekti ve başını bir iki kere daha sallıyarak Cumhuriyet Gazetesinin manşetine tekrar göz attı Manşette:

"Tahtakılıç ve Evren C.K.M.P. den ihraç edildi" deniliyordu.

Hakikaten ertesi günü, durum düzeltildi. Cumhuriyet üç sütunluk Ur manşetle hem kendini, hem C. K, M. P. yi kurtarma yoluna gitti ve haberi tevil etti. Diğer gazeteler ise C. K. M. P. nin resmi basın bülteni yayınladılar, meselenin aslı astan olmadığını ileri sürdüler.

Aslına bakılırsa iş ne öyle, ne de böyledir. Tahtakılıç ve Evrenin C.K M.P. içinde Bölükbaşına karşı oldukları bilinmektedir. Büyük Kongrede her iki politikacı dişe diş mücadele edip Genel İdare Kuruluna seçilmişler, Kurul içindeki çatışma Bölükbaşının istifasına kadar gitmiş, ne var ki Bölükbaşı durumu iyi idare etmiş, karşısındakileri olayların gücüyle ve son hâdiseler dolayısiyle fikri rakip halinde göstermeğe muvaffak olabilmiştir.

Bu bakımdan C.K.M.P. içindeki bulantıyı dışarı sızdırmama gayretindedir. Genel İdare Kurulunun periodik -birbuçuk ayda bir- toplantılarında sızıltı çıkmasını önlemek amacıyla bu iki Genel Kurul üyesi toplantılara çağırılmamaktadır. Tahtakılıç durumu bildiğinden şimdilik susmakta, Saadet Evrene gelince o, sıhhi durumu yüzünden kabuğuna çekilmiş haldedir.

Bir söylentinin bu sırada çıkmasına gelince, o boşu boşuna değildir. Genel İdare Kurulu üyeleri arasında Bölükbaşına yüzde yüz bağlı olanlar, bir "Muvakkat İhraç" yoluna gitmeyi düşünmüşlerdir, 22 Şubat olaylarının doğurduğu karışıklık C. K. M. P. 1i politikacıları da şaşkına çevirmiş, bu arada parti içinde başı temizlemeler yapılması lüzumunu hissettirmiştir.

B A S I N

Gazeteler

Nümeratörün dediği

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında, iki büyük şehrin üç noktasında yerleşmiş rotatiflerin sabaha karşı nümeratörlerine bakanlar bazı gazetelerde iki hafta kadar önce koparılmış olan yaygaranın pek haklı bir sebebe dayandığını farkettiler. Belirli bir istikamette yayın yapan ve birken iki, ikiyken üç oluveren, karcılarına baraj çıkarılmamış bulunsaydı mantar gibi çoğalıverecek olan bir tip gazetenin basıldığı bu rotatiflerin nümeratörleri hiç de parlak haber vermiyordu. Haftanın sonundaki gün, o tip gazetelerin durumları hakkında fikri sorulan Bâbıalinin tecrübeli bir başbayii:

"— Yıkıldılar!" demekle yetindi.

Gerçekten de, bir ara Hürriyete heves ederek birinci sayfalarında "Dün şu kadar basıldık", "Dün bu kadar basıldık" diye yüksek rakkamlar ilan eden bu gazeteler sesi, soluğu işitilmez hale geliverdiler. Sanki çanlarına bir ot tıkıldı. Tirajlarını ilân etmek bir yana, bunu köşe bucak kaçırıyorlar ve dağ gibi gelen iadeleriyle nasıl başa çıkacaklarını kara kara düşünüyorlardı.

O zaman, bu gazetelerin beyaz bırakılmış sütunları veya "Öldük, bittik!", "Şimdi, ne yazacağız", "Kalemlerimizi 'kırmaktan başka yapacak şeyimiz kalmadı" tarzındaki başlıklarını hatırlayanlar gazetecilik diye his İstismarcılığından başka şey yapmayan bu esnafın ileriyi ilk defa olarak iyi gördüğünü farketti.

Satış ve Adap

Gazetecilikte, kısa bir süre büyük tiraj sağlamak, eğer mesleğin yerleşmiş âdabı gözden uzak tutulursa hiç sor değildir. Bugün Türkiyede bir gazete çıksa da en açık resimleri en müstehcen yazılarla süsleyip yayınlamaya başlasa ve bir şehvet tahrikçiliğine koyulsa ilk hamlede yarım milyon basması işten değildir. Ancak bu, dünyanın her tarafında kanunla yasak edilmiştir. Kanunların yanında, mesleğin kendi usulleri de böyle bir teşebbüsün karşısına çıkar.

Gene Türkiyede bir gazete çıksa da en tanınmış kimselerin en mahrem tarafları hakkında en uydurma yazıları, bunlar sanki doğruymuş gibi yayınlasa ve hiç bir hudut tanımasa, tam bir "Skandal Yaratıcısı" haline gelse ilk elde o da kolayca yarım milyon tiraj sağlar. Ama kanun o davranışı da yasak etmektedir. Zaten o tip yayınlar bir başka handikapla daha karşıkarşıyadır: İlk günlerin dedikodusu kaybolduktan, yazılanların da yalan olduğu anlaşıldıktan sonra okuyucunun aşakası kendiliğinden dağılır, tiraj yavaş yavaş düşer.

Şimdi, bir de, bu çeşit bir yayının para getirdiğinin görülmesi suretiyle böyle gazetelerin adedinin çoğalmasını düşününüz. Hevesli okuyucu nihayet belirli miktarda olacağından, her yeni gazete bir yeni rakip veya kârın yeni ortağıdır. O halde ne yapmak lazımdır? O halde herkesin, kendi sahasında ötekilerin hepsini geçmesi şarttır. Bu, bir yarıştır ki sonu yoktur. Açık resim mi koymuş? En açığını sen bulacaksın. Müstehcen romana mı başlamış? Daha müstehcenini kaleme alacaksın. Yatak odası dedikodusu mu yazmış? Yatak sahnelerini tafsilatıyla anlatmaya koyulacaksın. O da aynı şeyi yaparsa, artık muhayyeleni çalıştıracaksın da, çalıştıracaksın..

Bu sahaların kanunla kapalı tutulmasına karşılık evvela bir gazete, İhtilalin hemen ilk aylarından sonra ve bizzat ihtilalcilerin arasından bir grubun desteğini de temin ederek kanunla kapak tutulmamış böyle bir saha keşfetti, işi ilerlettikçe ilerletti, onu başka kâr hevesli takip etti, nihayet sâdece ve sâdece "Yassıada - Kayseri Edebiyatı" üzerine bina edilmiş bir yeni gazete tipi ortaya çıktı.

Şimdi yıkılanlar, bunlardır. Geçen hafta içinde bu tipin en belirli üç örneğinin mecmu baskısı, Cumhuriyet gazetesinin baskı adedini bulmamaktaydı.

Yeni yol

His istismarcılığı kapatıldıktan sonra, bu tip gazetelerin saptıkları yol "1946 - 1960 arası tarzı muhalefet" oldu. Ancak, 1946 - 50 arasında D. P. muhalefetinin, bilhassa 1954-60 arasında C. H. P. muhalefetinin bir haklı hedefi bulunduğundan dolayıdır ki itibar ve alâka o cepheden yana olmuştur. Buna mukabil, mesela 1950 - 54 arasının C. H. P. muhalefeti biç bir rağbet görmemiştir. "Muhalefet için muhalefet'in ticari bir davranış olduğu, sâdece bir takım Politikacıların Basın aleyhinde vaziyet almak istedikleri zaman kullandıkları bir iddiadır. Yoksa, muhalefet edecek bir durum olmadığında muhalefete kalkışmak, pek küçük bir zümreden başka kimseyi cezbetmemektedir. O zümre de, yüreklerinde kin, hırs ve intikam duygusu taşıyanların ibarettir.

Hafta biterken rotatiflerin nümeratörleri, gazetecilik mesleğinin ezeli kaidelerini bir defa daha doğruluyordu. Mantar gibi bitmiş bu tip yayın organlarından iki dergi, sıfırı tüketmiş haldedirler ve bunların kapanması gün meselesidir. İsimleri az bilinen gazeteler içinde kapanmış olanlar vardır. Daha büyüklerinin başı üzerinde ise Damoklesin kılıcı tehlikeli tehlikeli sallanmaktadır.

Yeni İstanbul, Zafer ve Son Havadisin başlıkları

baklava tepsisi boş geldi

Fibran Battaniyeler
Yeni KAKAMÜRSEL'de
AKİS — 188

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Silâhsızlanma

18 yerine 17

Geçen sonbahar Sovyetlerin moratoryomu bozarak başladıkları seri halindeki nükleer denemelerin en gürültülü devrinde Mccloy ile Zorih'in başbaşa vererek kurulmasını kararlaştırdıkları ve Birleşmiş-Milletlerde oy, birliği ile tasdik edilen 18 üyeli Silahsızlanma Komisyonu, geçen 7 Şubattan beri Sovyetlerle Batılılar arasında uzun bir yazışmadan sonra nihayet geride bıraktığımız hafta çarşamba günü Cenevrede toplanmıştır.

Uzun yazışma, komisyonun hangi kademede toplanacağına dairdi. Nükleer denemeleri durdurma müzakerelerinin gayet karanlık ve tehlikeli şartlar altında kesilmesinden sonra Batılılar, Silâhsızlanma Komisyonunun toplantılardan evvel üç büyük devlet Dışişleri Bakanlarının bir araya gelerek hem bu nükleer denemeler meselesini, hem de Berlin, Almanya, Güney Doğu Asya durumu gibi tehlikeli şekilde askıda kalmış olan meseleleri görüşmelerini istemişlerdir. Sovyet Rusya buna, komisyonun Devlet ve hükümet başkanları kademesinde toplanmasını istemek suretile cevap vermiş ve tartışma uzayıp gitmiştir.

Neticede, Üç büyük devlet Dışişleri Bakanlarının komisyon toplantısından evvel Cenevrede buluşarak, yukarıda adı geçen meseleleri ve komisyonda takip edilecek usûlü görüşmeleri formülünde mutabık kalınmış ve bu tatbik edilmiştir.

Fransanın yeri

Mccloy - Zorin anlaşmasındaki şekli ile komisyon, onsekiz üyeden kurulu idi. Bunların beşi Batılı - Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya ve Kanada-, beşi Sovyet blokundan -Sovyetler Birliği, Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya-, sekizi de tarafsızlardandı -Hindistan, Birmanya, Habeşistan, Mısır, Nijerya, Meksika, Brezilya ve İsveç-.

Komisyonun kademesi tartışma konusu olurken, Fransa, Sovyetlere verdiği bir cevapta dört Dışişleri Bakanının toplanmasını ileri sürmüştür. Bu teklif Fransanın atomik devlet sıfatını belirtmek gayesini kollamakta idi. Krutçef cevabında gayet değirmi tâbirlerle, fakat şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde bu dileği reddetmiş, bu yüzden, nükleer denemeleri durdurma müzakereleri karaşındaki tavrı zaten menfi olan Fransanın küskünlüğü daha da artarak Cenevre toplantısına katılmamak kararına müncer olmuştur. Bu yüzden komisyon 17 üye ile toplanmıştır. Fakat, toplantıya takaddüm etten günlerde usûl meseleleri karara bağlanırken Fransanın yerinin boş bırakılması ve Fransa müzakerelere iştirak etmediği halde konferansın resmi dilleri arasında Fransızcanın da bulunması üzerinde mutabık kalınmıştır. Bu Fransaya bir cemile olduğu kadar, aynı zamanda sevimli bir iyimserlik alâmetidir de. Zira düşünülmüştür ki, konuşmalar ilerler de bir anlaşma ihtimali yakına gelirse, o zaman Fransa belki de müzakerelere katılmak arzusunu izhar edecektir. Bu itibarla yeri ve dili muhafaza edilmelidir.

Dean Rusk
Plânını takdim etti

Diğer bir iyimserlik örneği de usul hakkındaki anlaşmalım kabulündeki- kolaylık üzerindeki yorumlarda görülmüştür. Bu bir iyi alâmettir, denmektedir. Zira birçok, milletlerarası konferanslarda bu usûl işi ucun tartışmalara yol açmış ve hatta müzakereleri geciktirdiği de görülmüştür.

Bu avuntu dışında, usûl anlaşmasının başlıca hükümleri şunlardır: Amerika ve Sovyet Rusya konferansın müşterek başkanlarıdır. Ayrıca alfabe sırasına göre oturum başkanları olacaktır. Müzakereler gizli cereyan edecek ve her oturumdan sonra bit bildiri yayınlanacaktır.

Esasa gelince

İki taraf da konferansın ikinci günü olan perşembe günü plânlarını ortaya atmışlardır. Amerika Dışişleri Bakanı Dean Rusk, klâsik ve atomik silâhların ahenkli bir şekilde, tesirli bir kontrol altında ve üç merhalede azaltılmasını derpiş eden plânını bazı değişiklikler ve yeniliklerle takdim etmiştir. Bu yenilikler arasında nükleer silâhları hedefine götürecek araçların tahribi ve bu silâhlara sahip olmayan memleketlere gerek nükleer gerekse klâsik silâh teslimatında bazı kısıntılar yapılması gibi kayıtlar vardır.

Gromiko ise 960 tarihli Tam ve Genel silâhsızlanma" programını bir antlaşma tasarısı halinde konferansa getirmiştir. Bu plân da üç merhalelidir.

Sovyet tasarısı karşısında Amerikan delegasyonunun ilk tepkisi tamamen menfi değildir. Plânda tetkiki gereken noktalar görülmektedir. Hatta Dean Rusk "İki taraf da plânını açıkladı. Şimdi bunların birleştikleri noktaları belirtmek ve ayrıldıkları noktalar üzerinde iki tarafın da kabul edebileceği formüller bulmak konferansa düşer" demiştir. Bundan başka Sovyet plânının bu defa bir antlaşma tasarısı halinde takdim edilmesi de iyi tesir yapmıştır.

Ancak, her şeyden evvel bu geniş kadrolu konferansın silâhsızlanma işinde ne derece başarılı müzakerelerde bulunabileceği suali vardır. Bundan evvelki on üyeli komisyon bile fazla kalabalık görülmüştü. Halen toplantıda bulunan komisyonun üyeleri arasında değil nükleer silâhlar, hatta klâsik silâhlar bahsinde dahi pek az alâkalı devlet vardır. Meksika Başkanının Krutçef tarafından vâki zirve konferansı teklifini reddederken kullandığı tabirle "Müsellah olmayan devletler"in çoğunlukta bulundukları bu toplantıda realist bir havanın hakim olması ne dereceyi' kadar mümkündür?

Büyük güçlük

Fakat asıl büyük güçlük yine kontrol meselesinden ileri gelmektedir. Sovyetler bu konudaki görüşlerini değiştirmemişler, plânlarını derlitoplu bir antlaşma tasarısı haline sokmuşlarsa da genel olarak bir zihniyet değişikliğine yer vermemişlerdir

Dert eskidir. Bu zamana kadar silâhsızlanma müzakerelerinde gemiyi

Gromiko
Plâna, plan!

deviren, kayalık hep aynı yerde durmaktadır. Batılılar, her türlü silâh, sızlanmanın müessir bir beynelmilel kontrol altında olmasını istemektedirler. Silâhsızlanmada her safhanın başlangıcında kontrol mekanizması hazır olmalıdır. Sovyetler ise mevcut silahların değil, silahların azaltılmasının kontrolü gibi bir formül üzerinde- duruyorlar ve silâhsızlanma veya bir safha tamamlanmadan harekete geçme iddiasında olan her türlü teftiş ve kontrol sisteminin bir "Casusluk"tan başka birşey olmıyacağını ileri sürüyorlar.

Güçlük, teftiş sayası, teftiş organının kuruluşu, hatta kontrol mekanizması içinde karar almanın şekil ve şartlarrında değil, kontrolün arkadan gelmesini isteyen bu Sovyet tutumundadır. İşte bu tutumda hiç bir değişiklik olmamış, ileri doğru hiç bir adım atılmamıştır.

Konferansı tehdit eden en büyük tehlike budur.

Almanya

Büyük kolpotar

Cenevre silâhsızlanma konferansından birkaç gün evvel buluşan Sovyet Rusya, Birleşik Amerika ve İngiltere Dışişleri Bakanlarının yalnız silâhsızlanma konusu ile alâkalan--akla kalmayıp Almanya ve Berlin meselesiyle Güney Doğu Asyadaki durumu da ele aldıkları biliniyordu. Bunu birzat Başkan Kennedy basın konferansında açıklamıştı.

Güney Doğu Asyadaki kuvvet gösterisi, Sovyet - Çin münasebetlerinin gerginliğinden ötürü, sırf bir Batı-Doğu ihtilafi olmaktan çıkarak, çok daha nüanslı bir dava haline gelmiştir. Laosta paradoksal olarak Birleşik Amerika ile Sovyet Rusya aynı gayeye hizmet eder gibi görünmektedirler. İkisinin de amacı bu memlekette her üç eğilimi de temsil eden bir hükümet kurulmasıdır. Güney Vietnamda ise Çinin desteklediği komünist hareketini Sovyetler can-u gönülden alkışlamadıkları gibi, Ame-

Çine Yardım

Uzun zaman Çinde bulunmuş ve bu memlekete dair yazdığı romanlarla milletlerarası bir şöhret kazanmış olan Amerikalı kadın yazar Pearl S. Buck, Newyork Times gazetesine gönderdiği bir mektupta, Amerikanın, zirai mahsul fazlasından komünist Çine yiyecek yardımı yapmasını istemiştir. Ünlü kadın yazarın iddiasına göre Çin, milletlerarası iki teşekküle başvurarak 400 milyon dolarlık yardıma talip olmuştur. Amerikanın bu isteği boş çevirmemesi lâzımdır. Amerikan gelenekleri bunu gerektirmektedir. Zira düşman olan Çin halkı değil, Çindeki siyasi rejimdir.

Pearl S. Buck tarafından ileri sürülen bu fikrin hayli zemin kazandığı ve oldukça hararetli bir şekilde tartışıldığı şundan da bellidir: Başkan Kennedy 14 Mart tarihli basın konferansında konuya temas etmiş ve hakikaten iki Amerikan firmasının Çine buğday satmak için müsaade istediklerini, fakat bunun Çin tarafından vâki talep ile ilgili olduğunu sandığını, herhalde Pekin makamlarının Amerika hükümetinden yiyecek istememiş olduklarını söylemiştir.

Başkan Kennedy ile Pearl S. Buck'ın beyanları tam manasile çelişme halinde değildir. Amerikadan yiyecek maddesi almak için Çin tarafından vaki bir teşebbüs vardır. Bu teşebbüs Pearl S. Buck'ın bahsettiği milletlerarası teşekküller vasıtasile Kennedy'nin söylediği firmalara intikal ettirilmiş olabilir. Bu firmaların da Amerikan ziraat maddeleri Hasılasından bir miktarının Çine verilmesine delâlet etmeleri mümkündür. Öte yandan, Çinin yiyecek yardımına muhtaç olduğu da bir vakıadır. Senelerden beri birbirini takip eden kuraklıklar ve su baskınları yüzünden iyi mahsul elde edilememiştir. Birçok müşahitler bu kuraklık ve baskın gibi afetlerin Çin makamları tarafından bir bahane olarak ortaya çıkarıldığına, aslında bozukluğun halk komünaları sisteminin işlemeyişinden ileri, geldiğine hükmetmektedirler. Çini ziyaret eden ihtiyar İngiliz Mareşali Montgomery ise memlekette açlık görmediğini, herkesin sıhhatli olduğunu söylemektedir. Bunda Elalemeyn kahramanının artmış olması gereken gözlük numarası ile Çin makamlarının ancak istediklerini göstermekteki itina ve hünerlerinin rolünü küçümsememek lâzımdır. Çinin geçen yıl son dövizlerini sarfederek Kanadadan buğday satın aldığı bilinmektedir ve komünizmin ilk çağında büyük bir endüstriyel hamleye kalkışan bu 600 milyon küsur nüfuslu geri memlekette yiyecek sıkıntısı çekildiğine sırf olayların mantığı ile dahi yanılmadan hükmetmek mümkündür.

Pearl S. Buck yiyecek yardımı için iki şart koşulmasını istemektedir : Evvelâ bu yiyecek maddelerinin başkalarına satılmayacağı hususunda çinin garanti vermesi, sonra da yardımın Amerikadan geldiğinin halka duyurulması...

Bu iki şarttan hiç birini kontrol etmek mümkün değildir. Bütün mesele, buğdayı verip vermemekten ibarettir. Bu kararı verirken de maalesef tamamen insani mülâhazalar çemberi içinde kalmak mümkün değildir. Bizzat Pearl S. Buck bile yardım için koştuğu ikinci şart ile bunun dışına çıkmış bulunmaktadır. Öyle bir yardımda bulunulmalı ki.. bundan sadece insanlar faydalanabilsin, fakat rejim kuvvetlenmesin. Ne var ki, bir rejimin, hükmettiği insanların karınlarının doymasından fayda sağlamaması da pek düşünülemez. Bu mesele, geri kalmış memleketlere yapılan ve yapılacak olan yardımlar bahsinin de en çetin davasıdır. Yalnız arzu edilmeyen düşman rejimlere değil, hattâ bazen yeni bağımsızlığa kavuşmuş ve dost bilinen memleketlere yapılan yardımların da kitlelere intikal etmediği çoktun beri görülmeye başlanmış ve bu konu üzerinde etüdler ve kitaplar bile yazılmıştır. Pearl S. Buck'ın isteği, meseleyi özel bir yönünden almaktadır.

rikanın Saygon hükümetine askeri yardımda bulunmasına da açıktan açığa kafa tutar gibi görünmüyorlar. Bu şartlar içinde Güney Doğu Asya problemlerinin Cenevrede tetkik şekli gayet karışık bir manzara arzetmiş ve herhalde açık ihtilâflara yol açmamış olmak gerekir.

Lâkin, silâhsızlanma meselesiyle karmakarışık bir hal almış olan Almanya ve Berlin meselelerinde hal böyle değildir. Hatta, daha ileri gidilerek denebilir ki, silahsızlanma konferansının nal biçimindeki masasını örten yeşil çuhanın altımda Almanya meselesi ve bu ihlafın sembolü haline gelen Berlin yatmaktadır. Bunun böyle olacağı konferans başlamadan evvel da belliydi. Sovyetlerin Batı Berline giden hava koridorlarında çıkardıkları güçlük, hatta yarattıkları tehlike, konferanstan birkaç gün evvel Polonyaya Rapacki plânını tazeletmeleri ve akabinde bu plânı destekleyen bir mesajı Birleşmiş - Milletler Genel Sekreteri U Tant'a ulaştırdıktan sonra yayınlamaları manevranın umumi hatlarını az çok net olarak meydana koyuyordu. Fakat iş asıl konferansta meydana çıkmış ve Gromiko silâhsızlanma plânım sunduktan sonra verdiği bir ek muhtırada Rapacki plânını masanın üzerine atmıştır.

İlk hedef : Almanya

Polonya Dışişleri Bakanı Rapacki, 1957 de plânını ileri sürdükten sonra Bakanın adı bu plâna yapışmıştır. Plânda Avrupanın ortasında atom silâhlarından tecrit edilmiş bir bölge ihdası derpiş olunuyordu. Bu bölge bir yandan Çekoslovakya ve Polonyayı, diğer yandan Almanyanın tamamını kapsayacaktı. Fakat asıl hedef Almanya, Batı Almanyanın silâhlanmasına mâni olmaktı. Daha sonraları Sovyetler benzer bölgelerin İskandinavyada, Orta Doğuda, Balkanlarda, Güney Doğu Asyada da ihdası fikrini ileri sürmüşlerdir. Fakat Rapacki plânı esas itibarile Batı Almanyanın silâhlanmasına mâni olmaya matuf bir plân olarak kalmış ve zaman zaman tazelenmiştir.

Bu gidişi gördüğü içindir ki, Batı Almanya Başbakanı Konrad Adenauer Cenevre toplantısının başlıyacağı gün resmi haber ajansı ile yayınlattığı bir beyanatında, Sovyetlerin konferansta Berlin meselesini bir baskı unsuru olarak kullanacaklarını, aslında bütün dikkatlerini Batı Almanyanın silâhlanması olayına, hatta atomik silaha sahip olması ihtimaline çevirdiklerini söylemiştir.

Böyle bir ihtimal var mıdır? Adenauer'e göre, Batı Almanya kendi hesabına ve milli gayelerin istihsali için kullanılmak üzere atom silâhı istememektedir. Ancak, bahis konusu olan NATO'yu gerekirse bir atomik "vurucu" kuvvetle teçhiz etmektir. Münakaşa edilen budur. Fakat Sovyetler, bunu Batı Almanyanın atom silahlarına sahip olması ve bunu intikamcı gayelerde kullanması ihtimali gibi göstermektedirler.

Adenauer, silahsızlanma müzakerelerinde Berlin işinin Sovyetler tarafından bir baskı unsuru olarak kullanılmasına meydan verilmemesini dilemektedir.

Kroll yine sahnede

Adenauer, Batılı müttefikleri, Berlin işinin tazyiki altında silâhsızlanmada tavize yanaşmamaya davet ederken, Berlin ve onun sembolize ettiği Almanya meselesinde sıkı durduğunu, o cihetten merak edilecek bir şey olmadığını da anlatmaya çalışmaktadır. Zira kendisi de, müttefikleri de bu işten bilhassa Hans Kroll'un son marifetlerinden sonra pek tasalanmışlardır.

Adenauer
iyimser ihtiyar

Batı Almanyanın Moskova Büyükelçisi olan Hans Kroll ilk defa geçen yıl Kasım ayında kendisinden bahsettirmiştir. Gizli görüşmelerin cereyan ettiğine dâir söylentilerin dolaştığı o tarihte Büyükelçinin yetkilerini aşan işlere tevessül ettiği iddia ediliyordu. Kroll bu olayın sonuçlarım çabuk ve kolay atlatmış, fakat Bermuda mülakatında Moskova ile diplomatik temaslara geçilmesi ve bu temasların Amerika Büyükelçiliği kanalı ile yapılması hakkında Başkan Kennedy ve Başbakan Mac Millan arasında karara varıldıktan sonra Hans Kroll'dan yine bahsedilmeye başlanmıştır. Gerçekten da Sovyetlerin 27 Aralık 1961 tarihli muhtıraları Batı Almanyaya bu sırada verilmiştir. Moskova bu muhtırada Batı Almanyaya ayrı müzakere teklif etmekte ve eğer Batı Almanya Sovyet Rusya ve müttefikleri ile arayı düzeltecek olsa, mamul maddelerinin bu pazarlarda kapışılacağını bildirmekteydi. Bu, Alman sanayicileri için ve hükümet koalisyonuna girmiş olan Liberaller için dayanılır bir cazibe değildi. Zaten o zamandan anlaşılmıştı ki Hans Kroll'ü Liberaller tutmakta, hatta kendisini Dışişleri Bakanı yapmayı tasarlamaktadırlar.

Mamafih Kroll bu badireden de çıkmasını bilmiş ve Batı Almanyanın müttefiklerinden ayrı müzakereye girmeyeceği hakkındaki resmî teminatı ortalığı yatıştırmıştır. Tâ ki, iki büyük Alman gazetesi bu defa Büyükelçiyi iyice hırpalamaya başlayıncaya kadar....

Bu büyük tirajlı gazetelerin yazdıklarına göre Hans Kroll Doğu Almanyanın tanınmasını ve diğer komünist memleketlerle münasebet kurulmasını, Berlinden vazgeçilmesini ve Oder - Neisse hattının temelli olarak kabulünü istemiştir.

Hans Kroll bunun üzerine Bonn'a davet edilmiş ve kendisine bir müddet "dinlenme tatili" verildikten sonra Moskovaya dönmesi, fakat akabinda umumi tâyinler arasında merkeze alınarak başka bir vazifeye atanması kararlaştırılmıştır.

Bu belki, şahsi inisyatifine çok güvenen bir diplomatın, Bonn'un maksatlarını aşan veya iyi ifade edemiyen bir beceriksizliğidir. Belki de sâdece bir yanlış anlamanın sonucudur. Fakat herhalde Hans Kroll hâdisesi Batılıların Berlin meselesindeki, yani Almanya davasındaki durumlarını az çok sakatlamış gibi görünmektedir.

Lâkin, bir bakıma, uzaktan gelen davulun sesine kapılmayarak durumu kendi halinde Almanın zaviyesinden mütalâaya teşebbüs edilecek olursa denilebilir ki, Alman, bugünkü ikiye bölünmüş durumun kolaylıkla değişmiyeceğini, Sovyetlerin Doğu Almanyayı bırakmıyacaklarını anlamıştır. Tâ M, bir büyük hengâme kopagörsün... "O halde, o büyük keşmekeşe kadar işleri yürütmek, fazlaca gocunmamak, alışverişe hız vermek belki en akıllı hareket otur" diyenler vardır. Hans Kroll'ü Gazetelerin dedikleri doğru ise bu türlü düşünüşün elçisi saymak mümkündür.

K İ T A P L A R

Sosyalistlik yolları ve Türkiye Gerçekleri

(Cemil Sait Barlasın incelemesi, 1962 İstanbul, İstanbul Matbaası, 131 sayfa, 300 kuruş)

Cemil Sait Barlas, memleketimiz Aktif politikasında faal rol oynayan, C. H. P. iktidarı devrinde İktisat ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Bakanlığı yapmış, daha sonraki yıllarda, C. H. P. muhalefeti sırasında bu partinin Parti Meclisinde devrin iktidarına karşı kafa tutmuş ve bütün bu süre içinde de sosyalist eğilimli olduğunu rahatça açıklamış nâdir, hatta eşsiz devlet adamlarımızdan biridir. Barlas, nasıl nâdir insanlardan bin olduğunu, son günlerde yayınlamış olduğu "Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri" adli kitapla da ortaya koymuştur. Memleketimizin alışılmış Ölçüleri içinde, devlet mekanizmasında rol alan, politikaya giren insanların, politika ile uğraşmaya başladıktan sonra fikir plânı ile ilgileri birdenbire kesilmektedir. Bu politikacılar akademik kariyerden gelseler bile... Politikaya girmeden ünce ciltlerle eser vermiş olsalar dahi, bizim politikacılarımız derhal birer kitapsız kesilmektedirler. Fikir hayatıyla bütün ilgileri de hiç bir zaman Meclis Koridorlarının veya Anadolu Klübünün kahve dedikodusundan öteye gitmeyen lâflara inhisar etmektedir. Ciddi araştırma, ilmî tetkik, kendini vererek okuma, bütün bu hasletler bizim politikacılarımızın aşina olmadıkları şeylerdir. Cemil Sait Barlas memleketimizde bu kaideyi bozan insan olmuştur. Daha önceleri de, sahibi olduğu Son Havadis gazetesinde Cami Demli imzası ile ciddi bazı tercümeler yapmış olan Barlas, son günlerde, memleketimizde artık oldukça rahat bir şekilde sözü edilebilen, münakaşası yapılabilen sosyalizm konusu üzerine eğilmiş, daha çok Alman kaynaklarından da istifade ederek üç bölümden ibaret bir ciltle seçmenlerinin ve okuyucularının karşısına çıkmıştır.

Barlas, kitabının ilk bölümünde, sosyalistliğin terim olarak tarifini vermekte, hedef ve gayesini belirtmekte, devletçilik veya devlet sosyalistliğini, sosyalistliği doğuran sebepler ve fikirleri ve bellibaşlı sosyalizm çeşitlerini, bu arada kısaca da Marksı anlatmaktadır.

Kitabın ikinci bölümünde Barlas, Fransa, İngiltere, Almanya, Avusturya, İsveç ve İsrail sosyalizmleriyle sosyalist enternasyonalini anlatmakta, demokratik sosyalizmin hedef ve ödevlerini ortaya koymaktadır.

Daha ziyade, özet halinde bilgiler mahiyetindeki bu iki bölümü takip eden son bölümde ise Cemil Sait Barlas, kendi deyimiyle "Türkiye gerçeği" üzerine eğilmekte, kendi açısından Türkiye için çıkar yolun ne olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Barlasın, kitabına yazdığı önsözden alınan şu bölümler bu kitabı ve yazarın tezini mükemmel şekilde tanıtacak satırlar olabilir: "Bir memleketteki sosyalistlik ötekine benzememektedir. Ancak bütün memleketlerde sosyalistler gaye bakımından birleşmektedirler. O gaye de, hürriyet, adalet ve sosyal güvenliktir.

Türkiye bu gayeye erişmek için ayrıca çağdaş uygarlık düzenine ulaşmak zorundadır. Bu bakımdan gerek sosyalistlik ve gerekse demokrasi anlamı ve tatbikatı, çağdaş uygarlık düzenine ulaşmak bu devletlerden farklı olacaktır..

Türkiyede işçinin durumu ve derdi diğer vatandaş dertlerinden farksızdır. Bu bakımdan hakiki sosyalist görüşlü parti, bütün milletin ekonomik ve sosyal dertlerine çare arayan parti olacaktır.

Bir kelime ile sosyalist partiler en az sağcı partiler kadar Milli'dir, fakat kör mutaassıp degildir."

İlmi bir eser yazmak iddiasında olmadığını belirten, ama memleketimizin içinde bulunduğu şartlar karşısında sosyalizme gitmenin zaruretine işaret eden Cemil Sait Barlasın bu kitabını okumalarını aydınlara tavsiye etmemek mümkün değildir. Politikacılara tavsiye etmeğe bile değmez. Zira, nasıl olsa okumayacaklar, ama okumuş geçinecekler-dir.

Cemil Sait Barlas
Aydın politikacı

C E M İ Y E T

Bazı dergiler, devlet işletmeciliğini öve **öve** göklere çıkaradursunlar.. Gelelim, Turizm Bakanlığının işlettiği Aband oteline..

Bir hanım iki küçük çocuğuyla gece geç vakit otele uğruyor. Otelde akşam yemeği yiyorlar. Makarnalı, sebze çorbalı, keskin sirkeli salatalı mütevazi bir akşam yemeği.. Sabahleyin de kahvaltı ediyorlar. Zeytinli, ekonomik şekilde kesilmiş peynirli, suyu bol kaysısı tek reçelli, mütevazı bir sabah kahvaltısı... Küçük aile akşam 8'de uğradığı Aband otelini, sabah 8'de terkediyor.

Ödediği: **211** Türk lirası.. Evet, **211...**

Turizm, turizm, ah sevgili turizm! Devlet işletmeciliği, ah sevgili devlet İşletmeciliği!... Geleceğin parlak...

Nişantaşındaki yeni, rahat sinemada Sophia Loren oldukça karanlık, oldukça ham, oldukça cazibeli bir oyun çıkarıyor. Antrakta, başta, sonda, bütün hanımlar ilk ön sırada oturan bir adamla meşguller.. Hatta, beyler bile...

"- Gördün mü?"

"- Ne yakışıklı!..."

"- Daha yaşlı zannediyordum, gençmiş ayol..."

Adam her zamankinden kara bukleli, her zamankinden parlak kara gözlü, her zamankinden biraz daha süzgün, eski M.B.K. üyelerinden Cemal Madanoğlu idi!.. Modası geçmiyor, popüleritesi gün geçtikçe artıyor. Ne yapalım Temelli Senatör beyler, halikın sinesini tercih etmek insanı hayal kırıklığına uğratmıyor bazan! Eh, şaşı, kör, topal olmamak ayrıca yarıyor da insana!..

Niyazi Akı

"Hoşgeldin ilimize."

İstanbul Valisi Akı İstanbula geldi. Gazeteciler etrafım sarıp kendisine sorular sordular. Vali bey sorulara cevap verdi:

"— İstanbula hizmet etmek benim için bir ibadettir."

Halbuki, "İstanbula hizmet etmek benim için bir şereftir" diyebilirdi, asil formüllere alışıksa... Daha realist olarak, "Ben Valiyim, bakanlığım beni istediği yere gönderebilir" diyebilirdi.

Belli ki düşünmüş taşınmış, sorarlarsa en cafcaflı şekilde nasıl cevap verebilirim diye, "ibadet"e kadar dayanmış.

Hımmm... Bu kadar aşırı lafı nasıl buluyorsunuz?

İ ki karpuz bir koltuğa sığmaz derlerdi eskiden. Şimdi herkes, bir koltuğa iki değil, bir küfe karpuz sığdırmak niyetinde...

Teknik Üniversite Profesörü Kamuran Görgün İstanbul Belediye Baş kanlığına getiriliyor... On günden beri müzakerede: Hem şehri isterim de isterim, hem kürsümü isterim de isterim diye...

1) Hem ders vermek, hem İstanbul gibi bir şehrin belediyesiyle uğraşmak imkânsız değil mi?

2) Belediye Başkanlığına zaten sayısı mahdut olan Teknik Üniversite profesörlerinden başka kimseyi bulamamışlar mı?

Ankarada bazı şahısların hikayeleri anlatıldığı gibi, Diyarbakırda da Barut ailesinin hikâyeleri anlatılır. Kalabalık, misafirperver, gürültülü şakacı bir ailedir bu. Son zamanlarda binbir çileden geçti, çember atlar gibi, ama gene de neşesi kaçmadı. Aileden kimi Sivasa sürüldü, geri geldi, kimi başka yere girdi, çıktı...

Kendilerine has bir konuşma tarzları da var. Meselâ uzun zaman milletvekilliği yapmış Nusret Barut, Siirtte tren bekliyormuş. Adamlarından birine seslenmiş, tren gelince:

"— Çağır şu tirenin simsarını da. bize bir bilet apartsın!.."

Malherbe boşuna dememiş "Lisanın hasım işitmek için halk arasında dolaşmalı" diye...

Madanoğlu eşiyle

'Formunda

Başkenttkiler bazı konularda sarmaş dolaş tepine dursunlar, İstanbullular, her gün bir eğlence yerinin temelini atıyorlar, her gün bir meyhane keşfediyorlar.

Son keşfettikleri yer, Kumkapıda Yorgonum meyhanesi... Orada harp gemisi kadar ıstakozları, tabak kadar pisileri, kol kadar barbunyaları atıştırıyorlar

İstanbullulardan biri şikayet ediyordu:

"— Çok janrı olan bir yer olabilirdi, fakat Ankaralı politikacılar orasını da keşfettiler..."

Yani?.. Adamcağızlar ısınamadıkları Meclis binasına mı kapansınlar, dünya görmeden ?..

Daha Yorgoyu tamamen keşfetmediler... Devamlı "olarak bir Hatifi Tahir Burak şereflendiriyor, henüz!

Ankara

"Çocuk Sevenler"

Çocuk Sevenler Derneği, senelik çayını, geride bıraktığımız haftanın sonunda, İngiltere Büyükelçiliğinde Burrows'ın himayesinde verdi.

Çocuk Sevenler Derneği ancak bir genedir resmi bir hüviyet almıştır. Bundan evvel üyeler, Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneğinin bir kolu olarak yalnızca Keçiören Çocuk Yuvasına devam edip oradaki çocuklarla meşgul oluyorlardı. Fakat üye adedi 80'i geçince, gönüllerini çocuklara kaptıran hanımlar, Keçiören yuvasına sığmaz olmuşlar ve nihayet Ankaradaki bütün yuvalara, yetiştirme yurtlarına el atarak müstakil olmak lüzumunu duymuşlardır. Gaye, çocuk konusunda devlet eliyle yapılan yardımlara bir kadın şefkati, bir kadın görüşü katmaktır. Yardım daha çok mânevidir, fakat derneğin Türk ve Amerikalı üyeleri birer işçi gibi çalışarak mânevi yardımı madde ile desteklemeyi de ihmal, etmemektedirler. Üyelerden üç kişilik gruplar hergün Keçiören Çocuk Yuvasını ziyaret etmektedirler. Bir yandan, yuvadaki "küçük ablalar"a çocuk bakımı konusunda her şekilde yardımcı olurken bir yandan da çocuk bakıcısı olarak yetişen bu "küçük ablalar"la ilgilenmekte, onlara, teşvik mahiyetinde vazife mükâfatlan dağıtmaktadırlar.

Ayda bir defa Aktaş Yetiştirme Yurduna gidilmekte, film gösterilerek çocuklarla beraber çay içilip sohbet edilmektedir. Dernekten başka bir grup, köy enstitüsü mezunlarından Mevlüt Baytavın idaresindeki örnek bir yetiştirme yurdu olan Zilkayı Yurdunu, diğer bir grup, muntazaman, Atatürk Çifliğindeki Kus Yetiştirme Yurdunu ziyaret ederek eksikleri tamamlamaya çalışmaktadırlar. Çocuklar önce bu arkadaşlığı yadırgar gibi olmuşlar, fakat çok geçmeden üyelerle rahat rahat konuşup dertleşmeye başlamışlardır. Dernek bir yurda buz dolabı, birine yedi tane soba, bir diğerine kıyma makinesi hediye etmiştir. Gittikleri okullarda jimnastik derslerinden istifade edebilmeleri için de bütün çocuklara jimnastik pabucu dağıtılmıştır. Üyeler, bu eksikleri tamamlıyabilmek için çaylar tertiplemekte, dikiş dikip, satışlar yapmakta ve böylece derneğe gelir sağlamaktadırlar.

Çocuk Sevenler, Keçiören Çocuk Yurdunda
Boş durmaktansa, bedava çalışmak...

Moda

Seçme hakkı

1962 Paris İlkbahar ve kış modası, Şubat ayı başında belli oldu. Büyük terzilerin, basına, nihayet verdikleri resimlerle bu modanın özellikleri de açıklanmış bulunmaktadır. Bu yeni moda için söylenecek en doğru söz, kadınlara "seçme hakkı" tanımış olmasıdır. Parisin moda diktatörleri de, sonunda, zamana uymak ihtiyacını duymuş olacaklar. Bu yıl, hatları, değişmez tek bir kaidenin içine sokmamış, bu bakımdan tezatları, değişik şekilleri, kadının kişiliğine, tipine göre değişecek olan buluş ve yenilikleri hoş görmüş, bunlara büyük defilelerinde, herkesi şaşırtacak şekilde, yer vermişlerdir. Moda için, bugün söylenebilecek tek şaşmaz kaide, eteklerin gündüz vakti için bazen diz kapakları hissettirecek kadar kısa ve gece içinse, aksine, ayak bileklerini kapatacak kadar uzun olusudur. Bunun yanında godeli, kloş biçilmiş zengin etekler da

vardır, hemen hemen düz hat şeklin de inen dar etekler de... Bir kadın, bugün tipine ve zevkine göre cicili bicili, süslü, kadınvâri giyim şeklini veya aynı derecede moda olan düz, fakat orijinal buluşlarla renklendirilmiş modern ve çok yeni bir tarzı tercih edecektir. Bu ikisi ortasında ise, seçmekle bitirilemiyecek kadar çeşit vardır.

Bel hattı hakiki kemerlerle sıkılarak gösterilmiş, bazen de yumuşak bir şekilde penslerle hissettirilmiştir. İkisi ortası, sıkılmadan gösterilmiş bel hattına rastlamak ta mümkündür. Gene bel, bazen yerinde, bazen yüksek, bazen de düşüktür. Her kadın, kendine yakışanı seçmekte hürdür. Bel hattındaki bu hürriyet, elbise biçimleri üzerinde de haliyle rol oynamıştır. Belden kesiksiz pek çok elbise modelleri vardır ve "prenses hat" gene bir hayli modadır. Bunun yanında, beli kesik, kloş etekli, ince belli elbiseler de çok revaçtadır.

Etekler, elbisenin bedeniyle İlgili olarak şekil almakta ve tek kaide olarak ta, bedene uymak zorunluluğunu duymaktadırlar. Beli sıkı, dar bir bedene yakışan etek, kloş biçilmiş godeli veya pli soleyli bir zengin etektir. Daha bol şekilde biçilmiş olan bir bluzan bluz ise, dar hatlı düz bir etek gerektirir. Düz etekler de bugün, pli kaşelerle bir zenginlik kazanmış olmakla beraber, gene de düz hattı muhafaza etmektedirler. Düşük belli elbiselerle de düz hattı tercih etmek lâzımdır.

1962 ilkbahar ve yaz modasının en büyük özelliği de renklerdir. Renk le, leylak iç açıcı çarpıcıdır. Van Go Gauguin, Vlaminck renkleri yeni modanın temelini teşkil etmektedir.

Özellikler

Bluzla sokağa çıkmak, hatta bir kokteyle gitmek mümkün olacaktır. Şeffaf kumaşlardan yapılmış süslü bluzların yanında, etek üstüne düsürülmüş ciddi bluzlar da çok modadır. Yalnız bebe yakalar, klâsik erkek yakaları yerine, bu bluzların yakasızlığı göze çarpmaktadır. Bunlar bir jabomsu eşarpla giydirilmiştir. İnce kumaşlardan yapılan bluzlar ise fiyonk veya kravatlıdır. Etekler kısa da olsa, uzun da olsa, yan cepleri vardır. Gece eteklerinde de bu yan cepler göze çarpmaktadır. Tayyör veya rob mantolarla eş kumaşlardan yapılmış kenarlı büyük şapkalar çoktur. Bahar mantoları bele yakındır. Bunlar bazen yağmurluklar gibi kemerli, basan penslerle beli gösteren redingot şeklindedir. Bahar mantolarında yakalar küçüktür ve ekserisi de tamamiyle yakasızdır.

Baharda trençkot tipi düz bir pardösü ile de, dantelli, fırfırlı, süslü kıyafetlerle de şık olmak mümkün olacaktır. Mesele, her kadının kendi tipine sâdık kalmasıdır. Bunu öğretecek en güzel şey ise, aynadır.

Damlaya, Damlaya..

Jale CANDAN

Bugün, özellikle, büyük şehirlerimizde birçok kadınlarımız derneklerde çalışmaktadırlar. Bunlar evlerinde, bazen de dışarda çalıştıkları halde, ne yapar eder, haftada birkaç saatlerini çocuklara, yoksullara, yardıma muhtaç kimselere ayırırlar. Yaptıkları iş, muhakkak ki, memleket çapında bir iş değildir. Bir kimsesiz yavruya, haftada birkaç defa kucaklarına alır okşar, altını değiştirir veya mamasını yedirirler. Yoksullar yararına çaylar, toplantılar tertipler, dikiş diker, hesap tutarlar, okuma - yazma bilmeyene okuma yazma öğretir, kısacası, toplumda gördükleri birçok dertlere deva olmaya çalışırlar.

İşte, ötedenberi de bu tip çalışmalara karşı olanlar vardır. Bunlar kişinin, küçük imkânları içinde topluma, bu şekilde faydalı olamıyacağı, hattâ derneklerin devletten kopardıkları ufak tefek yardımlar, tahsisatlarla, onun sosyal hizmetler gücünü zayıflattıkları tezini savunurlar. Bugün bu yüzden, birçok kadınlar, demeklerde harcadıkları zamanı da evlerine hasrederek daha faydalı olup olmıyacakları sorusunu kendi kendilerine sormakta, kararsız kalmaktadırlar. Elbette ki böyle ufak tefek çabalarla, mevzii hareketlerle toplumumuzun bugün karşımıza çıkardığı dâvaları yenmeye imkân yoktur. Yoksulluğu, geriliği, cehaleti altedecek olan şey, bu ufak çabalar değil, tatbiki mümkün, tetkik mahsulü bir programlı çalışmadır. Bu ise uzun yıllara ihtiyaç gösterecektir. Ne var ki toplumcu bir görüşle, her nerede olursa olsun, kişinin çabasını küçümsemek doğru değildir. Kişi, küçük imkânları içinde, yaşadığı topluma büyük faydalar sağlıyabilir. Buna inanırsak, gerçekten birşeyler yapabilir, hiç olmazsa umutsuzluğu yener ve bu bakımdan yararlı olabiliriz.

Bugün birçok dernekleri, haklı olarak, hepimiz tenkit edebiliriz. Ama yapılacak şey, bunların çalışma sistemlerini düzeltmeye bakmaktır. Yoksa, bunları yok etmek değil! Evinin, işinin, dar çevresinin dört duvarı içinde yaşıyan kimse bu dernekler vasıtasıyla topluma girmekte, onun gerçeklerini tanımakta, onunla kaygılanmaktadır. Yaptığı iş madde bakımından küçükse de, mâna bakımından büyüktür.

Toplumla ilgilenen kimse olgunlaşır, herşeyden evvel kendi kendisim yetiştirir. Derneklerin bir faydası da budur. Fakat bunun yanında, uzaktan küçümsediğimiz küçük çabaları yakından gördüğümüzde, fikir değiştirmemiz de mümkündür. Sağlık hizmetlerini sosyalleştirip her hastaya bakmak, iyi bir şekilde bakmak hepimizin amacıdır ama, bugün hastahane köşesinde inliyen kimsesiz hasta kendisine, arada sırada da olsa, gülümseyecek olan bir dost yüze razıdır. Bu bazen onun hastalığı yenmesine, hayata bağlanmasına yardımcı olur. Korunmaya muhtaç çocuğa devlet baba kol, kanat açmadıkça, çocuk hakları kanunlarla korunmadıkça memleketteki çocuk dâvasını halletmeye de gerçekten imkân yoktur. Ama, yüzlerce çocuktan beşi, onu ilgi görüyor, kurtarılabiliyorsa, bunu küçümsemeye hangimizin gücü yeter? Bütün veremlilere bakamıyoruz diye hiçbirine de ilâç vermiyelim mi? Okuma yazma bilen vatandaş, bilmiyene öğretse, ona gazete, kitap verse, fena mıdır? Filânca kasabada ilgili memur, köy ağasının, zorbanın, yobazın, gericinin kanunsuz hareketlerine mâni mi olmuş? Bunu hepimizin duyması, hepimizin övmesi lâzımdır. Bugün istirahat saatlerinden fedakârlık ederek, toplumun yardımına koşan kadını, eğer hepimiz taklit edemiyorsak, onu hiç olmazsa takdir ve teşvik etmeliyiz. Akmasa da, daralar ya!.

S A N A T

Haberler

1.Yıl

Geride bıraktığımız haftanın sonunda Meydan Sahnesinin birinci kuruluş yıldönümü kutlandı. O gece için, Refik Ahmed Sevengil bir açılış konuşması yapacak, Saim Alpagonun sahneye koyduğu, Üner İlsever ile Nur Sabuncunun oynadıkları, genç dekoratör Osman Şengezerin dekorlarını yaptığı "Tedirginler' adlı oyun oynanacak, Oscar Wilde gibi "deha, sını hayatında harcar" görünen, XX. yüzyıl Türkiyesinin Nasrettin Hocası denilebilecek genç Ali Özoğuz Meydan Sahnesi oyuncularını tanıtacak ve sonda konuklar Yüksel Palasta hazırlanan büfeye buyur edilecekti. Ayrıca tiyatronun dergisi de bu yıldönümü için bir özel sayı niteliğinde yayınlanacaktı. Bu kutlama töreninde belki de en ilgi çekici, en anlamlı, en güzel adım "Meydan Sahnesi Yayınları olacaktı. Tiyatroyu yönetenler, tiyatro sanatının bilgi yönünü de geliştirmek gerekliliğine inanmışlardı. İlk olarak iki eser birden yayın alanına sunulacaktı. Bunlardan biri Suat Taşerin Richard Boleslavsky'den çevirdiği "Aktörlük Sanatı" adlı kitap, biri de Adalet Ağaoğlunun Jean - Paul Sartre'dan çevirdiği "Mezarsız Ölüler" adlı oyundu. Bu oyunu Meydan Sahneciler oymamak kararını da almışlar, hattâ rol dağıtımı yapmışlar, okuma provalarına bile başlamışlardı. İlk tasarıya göre, kuruluşlarının yıldönümü gecesi, Ankaralı sanatseverlerin önüne bir Sartre oyunu ile çıkacaklardı. Ama bu tasarı gerçekleşmedi. Gerçekleşmemesi de bir bakıma iyi oldu. Sartre'ın oyununu sahneye uygulayacak iyi bir sahneye koyucu bulamadan, bunun yanısıra da, usta bir oyuncu kadrosu sağlamadan Sartreın bir oyununu oynamanın tehlikesini göze almak gerçekten cesaret isteyen **bir işti.**

Refik Ahmed Sevengil, Ankarada başarıya ulaşmış sayılması gereken bir özel tiyatronun birinci yıldönümündeki açılış konuşmasında uzun bir tiyatro tarihi dersi verdi ve işi, Meydan Sahnesine getirip bıraktı. Bu, elbette ki geceyi düzenliyenlerin suçu sayılamaz.

Meydan Sahnesindeki yıldönümü kokteyli
Buyurun tarih dersine!

Kutlama programının tiyatrodaki bölümü Ali Özoğuzun başarılı tanıtmasıyla sona erdi. Özoğuz, öyle görünüyor ki, yakında Orhan Sorarları gölgede bırakacaktır. Yüksel Palasta verilen kokteyl sabah ezanından çok sonraya kadar devam etti. İçki de, meze de, yemek de boldu. Meydan Sahnesindeki bazı genç oyunculara göz kulak olmak için oradan oraya koşturup duran ve bir hayli içmesine rağmen bir gramcık keyiflenemeyen tek kişi yalnız Çetin Köroğluydu. Köroğlu, Yüksel Palastan çıkıp istasyona bir yolcusunu uğurlamaya gitti. Dönüp, bir randevusuna yetişmek zorundaydı. Derken oyun saati geldi ve Köroğlu, gözünü bile kırpmadan üstüste iki de oyun oynadı, sonra da:

"— Eh, artık" dedi, "ben biraz uyuyabilirim, ha?"

Çetin Köroğlunun eve gittikten sonra uyuyup uyuyamadığı kesin olarak bilinememektedir.

Uzun Atlar Denizi

Genç ozan Ali Püsküllüoğlunun yeni şiir kitabı Uzun Atlar Denizi satışa çıktı. Sevimli bir kapak kompozisyonu, özenilmiş ve başarılmış bir sayfa düzeni, gerçekten güzel bir baskıyla satışa çıkan kitabın Püsküllüoğlunun şiir dünyası yönünden de ileri bir adını olduğunu söylemek, doğruyu söylemek olur.

Püsküllüoğlu kitabını Ankaradaki ozanlardan birine imzalı olarak vermiş, o da yanına alıp Sanatsevenler Klübüne gitmişti. Ozan bir köşeye oturup da, kitabı incelemeye koyulacağı sırada, sanatseverligi rivayete, ama dişiliğiyle güzelliği gözleme dayanan bir hanım da gelip yanına oturdu,

"— Nedir okuduğunuz?" dedi..

Ozan, başını kitaptan kaldırdı:

"— Yeni bir şiir kitabı" dedi. "Ali Püsküllüoğlunun. Ona bakıyorum."

Sanatseverliği rivayete, ama dişiliğiyle güzelliği gözleme dayanan hanım:

"— Ne kadar da çok şiir yazan var!" dedi. "Her önüne gelen..."

"— Ama bunda iyi şiirler var, hanımefendi..."

"— Meselâ?."

Kitabı elinde tutan ozanın aklına bir muziplik geldi. Püsküllüoğlu, kitabın "İçindekiler"ini başa almış, şiirlerin adlarından hemen sonra bir virgül koyup sayfa numaralarını yazmıştı. İlk bakışta "içindekiler" bir çeşit şiir gibiydi. Ozan:

"— Bakın meselâ şu şiire" dedi, "içindekiler"i okumaya başladı:

"ey korkulu yüce ece, 9
o beyaz bir gül ağacıdır şimdi, 10
bir eski korsan o sularda, 11
kıral, 12
geceye varıp söylemeli, 13
sonra da sabah oluyor soluk mavi
bir gökle, 14
karanfilsizlikten, 15"

"Uzun Atlar Denizi"nin "içindekiler"i böylece devam etti ve bitti. Ozan sordu:

"— Nasıl buldunuz şiiri?"

Sanatseverliği rivayete, dişiliğiyle güzelliği gözleme dayanan hanım, ayak değiştirip göğüs geçirdi:

"— Ah" dedi, "ah! Hayatımda bu kadar güzel şilt dinlememiştim. Ne kadar da güzel okudunuz!"

R A D Y O

Ankara

Bir tâyin

Geride bıraktığımız hafta perşembe günü, saatler 14.30'u gösterirken kısa boylu, saçları dökülmeye başlamış, gözlüklü bir genç adam AKİS binasının merdivenlerini hızla çıktı ye Yazı İşleri Müdürünün kapısını vurarak, cevap beklemeden içeri girdi. Acelesinden "Merhaba" demeden geç kaldığı için özür dileyerek söze başladığı zaman nefes nefeseydi.

Saçları dökülmeye başlamış olan genç adamın ismi Mahmut Tali Öngörendi ve uzun bir süredenberi AKİS'in radyo yazılarını hasırlamaktaydı. Mahmut- T. Öngören bu yazılarında mümkün olduğu kadar tarafsız bir görüşle Türkiye Radyolarının eksiklerini ve aksaklıklarım belirtmeye çalışmış, yapılan hataların sahiplerine pek haklı olarak amansız bir kalemle hücum etmekten de kaçınmamıştı. Ne var ki bu yazılardan çekinenler yalnız hücumlara mâruz kalanlar değildi. Aynı zamanda AKİS mensupları da sık sık Korktukları ile karşılaşıyorlardı. Çünkü Mahmut T. Öngören yazılarını her hafta ya son dakikada, yahut ta vaktinden çok sonra Yazı İşlerine getirmekle ün salmıştı. AKİS'in şimdi elinizde tuttuğunuz sayısı için o perşembe günü en geç sabahleyin beklenen yazı, öğleden sonra zar - zor 14.30'da sahibinin eliyle yerine ulaştırabilmişti. Fakat bu yazının basılması mümkün olmadı. Çünkü Mahmut Tali Öngören cuma günü Ankara Radyosu Müdürlüğüne tâyin olunmuştu ve pek tabii, artık AKİS'te radyo eleştirmeleri yapması söz konusu edilemezdi.

Ankara Radyosunun yani müdürü kimdir? Radyo Müdürlüğüne getirilmesi yerinde bir hareket midir? 28 Mart 1931'de İstanbulda Kadıköyde dünyaya gelen Öngören, 1951 yılında İstanbulda Robert Koleji bitirdi. Bir yıl sonra Amerikaya giderek Newyork'taki Columbia Üniversitesine girdi. 1955'de bu üniversitenin Tiyatro Okuluna bağlı Radyo ve Televizyon Programcılığı Bölümünden mezun oldu. Newyork'ta NBC Radyo ve Televizyon şirketinin programcılık kurslarına da katıldı ve Birleşmiş. - Milletler Radyo Servisinde çalıştı. Yurda döndükten sonra askerliğini Ankarada yaparken Ankara Radyosu ile ilk temasını Genel Kurmay tarafından radyoda hazırlatılan "Ordu Saati" sağladı. Askerliğinden sonra Ankaradaki Amerikan Haberler Merkezinin Radyo Kısmı Şefi olarak çalışırken Ankara Radyosu için çeşitli programlar hazırladı. 1959 yılında da radyoya Program Müdürü olarak girdi. Ankara Radyosunda programcılık bakımından çeşitli yenilikler yapmaya çalışırken, radyonun birbirinden farklı devirlerde düştüğü durumu gördü ve çok şey öğrendi. Hiç bir partiye mensup olmadığı ve radyoculuğun ancak tarafsızlıkla başarıya ulaşacağına inanarak çalıştığı için devir değiştiği halde, görevinden alınmayan tek yönetici o oldu. Ankara radyosunun Program Müdürlüğünü yaparken, yöneticilikten başka, sırasına göre programcılık, spikerlik ve röportajcılık görevlerini de yerine getirdiği için radyo mensuplarıma dertlerini, eksikliklerini ve isteklerini çok yakından öğrenmek fırsatını elde etti. Bu arada kendi eksikliklerini ve hatalarını da görmesi mümkün oldu.

Müdürü bekleyen işler

Buna rağmen Mahmut T. Öngörenin Radyo Müdürlüğüne getirilmesi bazı kimselerin dudak bükseine yol açmaktadır. Bugüne kadar, 31 yaşında bir yöneticinin Türkiyede Radyo Müdürlüğü yaptığı görülmemiştir. Dudak bültenlerin başında, çeşitli kulis faaliyetleriyle yetkisiz kimseleri işbaşına getirmek isteyenler bulunmaktadır. Yeni Radyo Müdürünün i* şin bu yanı ile uğraşmak istemiyeceği ve radyoculuk oyununa değil de, radyoculuk çalışmalarına önem vereceği muhakkaktır. Bütün bunların isa kulis faaliyetçileri için birer kusur sayıldığı ortadadır. İşi daha da ileri götürenler bu tâyinin bir komplo olduğunu ve Mahmut T. Öngören harcandıktan sonra yerine başka birinin getirileceğini iddia etmektedirler. Yeni Radyo Müdürünün kendini harcatacak cinsten olup olmadığını zaman gösterecektir.

Herşeye rağmen Mahmut T. Öngörenin bir iki gün sonra teslim alacak olduğu radyo hiç te iyi bir durumda değildir. Yönetimi, çalışma sistemi ve programları her bakımdan onarılmaya muhtaçtır. Ayrıca Ankara Radyosu, Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığında herkesin uzaktan yakından yönetmeye kalktığı bir kuruluştur. Durumu yemi Radyo Müdürü de gayet iyi bilmektedir ve işin, radyo eleştiriciliği kadar kolay olmadığını da herhalde anlamıştır. Radyonun bir düzene girmesi ve programların başarıya ulaşması yalnız Mahmut T. Öngörenin değil, kısım şeflerinin çalışmalarına bağlı olacaktır. Bu sebepten ötürü kısım şeflerinin seçiminde de Basın- Yayın ve Turizm Bakanlığının titizlikle durması gerekir. Yanlış atılacak bir adımın eskiden meydana gelenden çok daha şiddetli bir tepki yaratması mümkündür.

Mahmut Öngören Program yapıyor
Kolay gelsin!

M U S İ K İ

Konserler

İtalyan Yaylıçalgılar Triosu

Geride bıraktığımız haftanın başında dünyanın sayılı oda müziği topluluklarından biri Ankaraya geldi ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası salonunda bir konser verdi. "İtalyan Yaylıçalgılar Triosu" adını taşıyan bu toplulukta Franco Gulli keman, Bruno Giuranna viola, Amadeo Baldovino viyolonsel çalıyordu. Müzik meraklıları, plaklardan Amadeo Baldovio'nun adını duymuşlardı, ama Trio, Türkiyeli sanatseverlerin bütün bütüne yabancısı oldukları bir topluluktu. Son derece sağlam ve rahat bir tekniği olan viyolonist Franco Gulli, İtalyanın tanınmış solistlerinden biridir ve Kubelik, Scherchen, Mario Rossi, Rodzinski gibi şeflerle çalmıştır. Violist Bruno Giurranna ile Romada hem keman, hem viola dallarından diploma almış, Avrupa ve Amerikada sayısız konserler vermiştir. Aynı zamanda mükemmel bir viola d'amore icracısıdır. Amadeo Baldavino ise müzik çalışmalarına beş yaşındayken başlamıştır. Onbeş yaşındayken Bologna Konservatuarının Viyolonsel bölümünden mezun olan sanatçı birkaç yıl sonra konservatuarın kompozisyon bölümünden de diploma almıştır. Geniş konser faaliyetinde bulunan Baldovino, doldurduğu plaklarla ismini dünyanın dört bir yanına tanıtmıştır.

İtalyan Yaylıçalgılar Triosunun Programında, XVII. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış üç eser yer alıyordu: Felice de Giardini'nin keman, tenor, viyolonsel için Op. 17. mi majör triosu, Beethoven'in Op. 9, do minör Divertimentosu (K. V. 563). Her üç eser de mükemmel çalındı. İtalyan Yaylıçalgılar Triosunun başta gelen özelliğinin şaşmayan bir beraberlik, canlı, plâstik icra ve kültürlü yorum olduğu söylenebilir. Herhalde Ankarayı Juilliard Kuartetinden beri bu seviyede bir oda müziği topluluğu ziyaret etmemiştir. Üç seçkin sanatçı biraraya gelmiş ve ortak bir dil, ortak bir ses rengi bulmaya muvaffak olmuştur. Çıkardıkları icralar son derece duygulu, son derece beşeri idi ve dinleyicilerle sahne arasında kolaylıkla bir bağ kurulabildi.

Radyo

İhtiyar öğrenciler

Ankara Radyosunda "Öğrenci Orkestrası" adlı bir topluluk onbeş günde bir, konser vermektedir. Muzaffer Arkanın yönetimindeki bu küçük yaylıçalgılar orkestrasının birinci kemanlarının başında Enver Kapelman, ikinci kemanlarının başında Cumhurbaşkanlığı Orkestrası viyolonistlerinden Orhan Kadam oturmaktadır. Bütün violacılar, bütün viyolonselciler ve kontrbascı, profesyonel müzisyenlerdir. Bu durumda "öğrenci orkestrası" tâbiri son derece garip kaçmakta ve bozuk icraların suçunu öğrenci kelimesinin üstüne atmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Aslında sözü geçen topluluğun "Çocuk Saati" çerçevesi içinde bile yayın yapmasına imkan yoktur. Özel radyolarda bile, konser verecek topluluklarda asgarî bir teknik seviye aranır. Oysa ki Ankara Radyosu Öğrenci Orkestrasının ne beraberliği iyi, ne de entonasyonu temiz. Müzik kültüründen nasibini alamamış çalgıcıların maskaralıklarına Devlet Radyosunun sahne olması gerçekten yürekler acısıdır. Acemice icralar yüzünden birkaç ay evvel radyo programlarına son verilen Gençlik Akordeon Birliği bile öğrenci orkestrasının yanında zemzemle yıkanmış gibi durmaktadır. Ankara Radyosunun iltimaslı müzik yayınları şefi sandalyesinde oturduğu ve bu müesseseyi çiftlik gibi kullanmaya devam ettiği müddetçe Devlet Radyosunun müzik yayanlarına bilginin, zevkin ve Batı metodlarının yön Vereceğini ummak akıl kârı değildir. XX. yüzyılın Türkiyesinde ise adam kayırmanın ortadan kalkacağı, ilmin ve kültürün ışığı altında çalışılacağı günler akılların alamıyacağı kadar uzakta görünmektedir.

Haberler

Otto Matzerath

Tanınmış orkestra şefi Otto Matzerath, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasıyla iki konser vermek üzere Ankaraya gelmiştir. 1914 yılında Düsseldorf'da doğmuş olan Matzerath, Hubay ve Joachim'in öğrencisi Bram Eldering ile keman, Hans Weisbach ile piyano, Joseph Neyses ile teori çalıştıktan sonra Almanyanın çeşitli şehirlerinde orkestra şefliği yapmıştır. 1940 yılında Karlsruhe'ye yerleşen Otto Matzerath, 1955'de "Hessischer Rundfunk" orkestrasının şefliğine getirildi ve geçen yıla kadar bu görevde kaldı. Zamanımızın kal burüstü şeflerinden biri olan Matzerath, önümüzdeki salı günü Cumhurbaşkanlığı Orkestrasına Beethoven'in 3. Leonore uvertürü ile 5. Senfonisini çaldıracaktır. Aynı konsere Rahmaninof'un "Paganini Varyasyonları" ile değerli piyanist Ayşegül Sarıca da katılmaktadır.

Suna Kanın konserleri

Viyolonist Suna Kan, piyanist Ferhunde Erkinle beraber önümüzdeki günlerde Türkiye içinde bir konser gezisine çıkacak, Samsun, Gaziantep, Eskişehir ve istanbulda resitaller verecektir. Sanatçı Nisan ayı içinde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının Doğu Anadolu gezisine de katılarak Sivas, Gümüşhane, Erzurum, Tatvan, Van, Hakkâri, Diyarbakır, Batman, Malatya illerinde Vivaldin'in "Mevsimleri"ni çalacaktır.

Besteciler

Karl Amedeus Hartmann, 8. Senfonisini tamamlamıştır. Eser, 1963 yılının başında Köln Radyosunda çalınacaktır.

Zoltan Kodaly, Londra Senfoni Orkestrası için bir senfonik eser ve Yehudi Menuhin için bir keman konçertosu yazmıştır.

Heinrich Sutermeister, Phillips Plâk Fabrikasının siparişi üzerine nefesli çalgılar için bir sekstet besteleyecektir.

Conrad Beck'in Suite Concertante'ının ilk icrası Hans Rosbaud idaresindeki Tonhalle Orkestrası tarafından Zürich'de yapılmış ve eser büyük bir ilgiyle karşılanmıştır.

T İ Y A T R O

Ankara

Geçmişi kurcalamanın dramı

Altmışbeş kişilik Oda Tiyatrosu yenilikçi oyunlara ve genç kuşağın "ilk piyes"lerine ayrılalıberi Türk sahne hayatındaki gerçek fonksiyonunu bulmuş oldu, oynıyacağı umulan yetiştirici rolü de oynamıya başladı. Bunu anlamak için son iki mevsim içinde, yalnız telif alanında, Türk sahnesine kazandırdığı yeni imzaları hatırlamak yeter: Cahit Atay, Güngör Dilmen, Şahap Sıtkı... Şimdi de Yıldırım Keskin.

Yıldırım Keskin yüksek öğrenim yıllarını geçirdiği İsviçrede, Fransada tiyatroyu sevmiş, yakından incelemiş, tiyatro çevrelerini ve sanatçılarını iyi tanımış genç bir hariciyecidir. "Le Lointain" adlı bir perdelik bir oyununu fransızca yazmış, oynatmış ve "L' Avant - Scene" gibi ciddi bir tiyatro dergisinde yayınlatmış olması da bunu göstermektedir.

Oda Tiyatrosunda sahneye konulmuş olan türkçe yazılmış ilk oyununa gelince, "İnsansızlar" adını taşıyan bu dört tabloluk piyes bir "geçmişi kurcalamanın dramı"dır. Anouil h'un "Eurydice"inde modern Orheos'un kalbini kemiren aynı kurt...

Yıldırım Keskin, iki saat boyunca, bir kadınla bir erkeği karşı karşıya konuşturuyor ve son perde kapanıncaya kadar seyircinin dikkatini, ilgisini, katta heyecanını uyanık tut mıya muvaffak oluyor. Bu kadarı bile "tiyatro" bakımından büyük bit başarıdır. Ama yazar bununla kalacak, teknik hünerbazlıkla yetinecek soydan değil. "Hüner"i "sanat" haline getirmesini biliyor. Bu sayede fırtınalı bir havada, hapishaneden kaçarak terkedilmiş bir dağ evine sığınan, orada biribiriyle karşılaşan, biribirine yakınlık duyan, bu yakınlıkla birbirinin geçmişini kurcalayan iki bahtsız insanın bir gecelik mutluluğu ve bir ömürlük mutsuzluğu dramatik bir cazibe kazanıyor. Mutlulukları, tesadüfün bir gece için birleştirdiği bu iki "acılı" ve "yaralı" insanın yıllardanberi "insansız" kalmış olmanın verdiği susuzlukla biribirlerine duydukları sıcak yakınlıktır. Bu bir gecelik mutluluğu tatmak, doyasıya tatmak ve sonra gene kadere boyun eğmek ellerindedir. Ama, çok beşeri bir davranışla, bunu yapmazlar. Kendilerine hiçbir şey kazandırmıyacağını bile bile, durmadan biribirlerinin geçmişlerini kurcalarır Ta, onların tesadüfün birleştirmek lutfunda bulunduğu bu dağ evinden alıp götürecek, belki bir daha hiç karşılaşmamak üzere ayıracak kuvvetleri getiren otomobilin farları, gecenin karanlığında gittikçe büyüyerek, pencereden içeri girinceye kadar...

Yazar, övülmeye değer bir ustalıkla, beşeri bir duyguyu oyunun mekanizması haline getirmiş, bu mekanizmayı - kişilerinin ruh hallerini, davranışlarını, geçmişte ve bulundukları şartlar içinde durumlarını türlü türlü yorumlamıya ve anlamıya alabildiğine imkân veren - çok nüanslı, ölçülü ve seviyeli bir diyalogla kullanmıştır. Pirandello'nun tesirleri açıkça sezilen "İnsansızlar"-

"İnsansızlar"dan bir sahne
Yaşanamayan mutluluk

da yazar, seyirciye: "Size nasıl geliyorsa öyledir..." demek ister gibidir.

Sahnedeki oyun

Ceza Altındağın stilize dağ evi dekoru da, bu bakımdan, ince eleyip sık dokumayan seyirciyi daha kolay yanıltabilir.' Bir karış toz içinde olduğu söylenen o terkedilmiş dağ evinin vernikle pırıl pırıl parlatılmış simsiyah duvarları, o lüks ahşap konstrüksiyon, dağ başında da olsa, evlerimizin havasından ne kadar uzaktır!

Asuman Koradın sahne düzeni sadeliği, ölçülülüğü içinde ifadelidir ve metinle dekorun ortaklaşa havasına uygundur. Yani ifadeli, başarılı ama bizden uzak... Bereket versin ne metin, ne dekor, ne de mizansen dilimizin özelliklerini, söz sanatının her dilde "yerli" kalan rengini, sanatçılarımızın oyununda jest, mimik ve hareket olarak kendini duyuran "milli ifade"yi gideremiyor. Bu sayede seyirci "Kadın"da Tijen Parı, "Erkek"te de Muammer Esiyi, geçmişe, hale ve geleceğe ait bütün kuşkuları, umutları ve umutsuzlukları için yitik ama duygulu ve uyanık kişiler, kendine benzeyen başarılı kişiler olarak bulabiliyor.

İstanbul

"Atraksiyon'lu piyes

Kent Oyuncularının son oyunu hayli neşeli, eğlenceli ve ilgi çekici bir amerikan oyunudur: Hovard Lindsay'le Russel Grouse'un yazdıkları "Büyük Sebastiyanlar". Neşeli, eğlenceli oluşu "insanların kafasından geçenleri okumak"la geçinen iki Unlu artistin, bu marifetleri yüzünden, başlarına gelenleri göstermesi... Daha önce de, her akşam, ön sıralarda oturan seyircilere bazı "numara"lara katılmak, daha arka sıralardakilere de bu "numara"ları seyretmek fırsatını vermesidir. İlgi çekici tarafı ise vakanın perde gerisi bir memlekette, Çekoslovakyada geçmesi Başkomutan General Zandekin de Essie ve Rudi Sebastian'ın sanat ve meharetlerinden siyasi rakiplerinin, düşmanlarının kafalarından geçenleri öğrenmek için faydalanmıya kalkmasıdır, Sebastian'lar bu tehlikeli işe

"Tepeden İnme"den bir sahne
Her "inen" böyle olursa...

girişmek istemezlerse de, General Zandek'in adamları onları yola getirmekte zorluk çekmezler. Ama hiç bilmedikleri, tanımadıkları adamların kafalarınden geçenleri nasıl okuyabileceklerdir? İşte Amerikalı yazarların buluş kaabiliyetleri burada İngiliz artistlerinin imdadına yetişiyor. Hem onları güç durumdan alın akıyla çıkarmanın, hem diktatör generali inandırmanın, hem de seyirciyi kahkahadan kırıp geçirmenin yolunu buluyorlar. Bu arada, Elsie'nin, kapandıkları parayı çıkarabilmek için gizlice satınaldığı ve bir sigara paketinin içinde sakladığı kıymetli bir posta pulunun elden ele ve cepten cebe dolaşması da işin tuzu biberi oluyor.

Değişik formda ve çeşnide, hoş bir komedi olmaktan ileri gitmiyen bu oyunu şimdi bütün İstanbulun görmeğe koştuğu bir sanat olayı haline getiren de, sâdece, Kenter kardeşlerin üstün oyunları, piyese kazandırdıkları Batılı üslûp ve ifadedir.

Sahnedeki oyun

Yıldız Kenter, Doğan Akselin ağırbaşlı, havalı dekorları içinde, bu güzel komediyi canlı, tempolu ve ölçülü bir oyunla sahneye koymuştur. Kardeşi Müşfik Kenterle beraber canlandırdıkları Sebastianlara yaşlı iki İngiliz atraksiyon artistinin değil, Londra sahnelerinin tecrübeli iki komedyeninin seyrine doyum olmıyan olgun, zarif ve tabii oyununu kazandırmışlardır.

"Büyük Sebastianlar"ın olduça kalabalık kişilerinden General Zandek'de Bülent Koral, komik davranışları iinde gerçekliği duyulan, diktatörlüğe hevesli bir komutan tipi çizmiştir. Jevorsky'de Şükran Güngör, Bacilek'te Kamran Yüce, birincisi nüanslı ve alaycı oyunuyla, ikincisi kısalığı içinde keskin kompozisyonuyla, kapalı rejimlerin devamlı korku, ve baskı havasını isabetle vermişlerdir. Tiyatro Müdürü Josef'de gene Kâmran Yüce, ikinci rolünden ayırdedilmesi güç bir değişik kompozisyonla, perde gerisi memleketlerde benzerlerine sık sık rastlanabilen, zoraki proleter, görmüş geçirmiş bir sahne adamını vuzuhla canlandırmıştır.

"Tapeden İnme"ler

Gong Tiyatrosunun, seyircisine sunduğu yeni oyun hoş bir fransız komedisidir. Michel Andre'nin Ahmet Üstel tarafından "Tepeden İnme" adıyla çevirdiği "Virginie"si.

Oyunun bütün özelliği, seyirciyi bol bol güldüren tarafı, küçük bir yelkenliyle nâdir balıklar üzerinde incelemeler yapmaya çıkmış olan iki gencin Atlantik ortasında karşılaştıkları bir sürprize dayanıyor. Biri balıklar üzerinde ihtisas yapan bir bilim adamı, öbürü de bir gazeteci olan iki delikanlı bir uçak kazasından can larını nasılsa kurtarabilen iki genç, güzel kadını küçük yelkenliye almak zorunda kalıyorlar. Ama iş bununla bitmiyor. Bu, "tepeden inme"lerden biri alçak gönüllü, uysal bir sokak kızıdır. Gazeteci ile işi pişirmekte, hatta gerçek bir bağ kurmakta gecikmiyor. Öteki "tepeden inme"ye gelince, o bir hayli sunturludur. Bir milyonerin, gömlek değiştirir gibi koca değiştirmiş, hoppa ve şımarık kızıdır. Dünya sosyetesini ve basınını daima ilgilendirmekten geri kalmamış bir salon yıldızı... Bu tip bir kadının küçük yelkenlide nasıl bir fırtına koparacağını tahmin etmek güç değildir. Balıklarından başka birşey düşünmeyen ve haftalarca açık denizde kalmayı kafasına koymuş olan genç bilgini kararından ve "rotasından geri çevirmek için her çâreye başvurur. Şımarıklığın ve hırçınlığın sökmiyeceğini anlayınca kadınlığını kullanmaktan ve zavallı "balıkçı"yı baştan çıkarmaktan, hatta onunla "açıkdeniz usûlü" evlenmekten bile çekinmez. Ama bu evlilik lüks bir yatın kendisini almıya geleceği güne kadar devam edecektir, Sokak kızı, gazetecisiyle kalacak, züppe milyoner kızı kendi dünyasına, genç bilgin de balıklarına dönecektir. Bu sonuca varıncıya kadar da, usta yazar, canlı, nükteli bir diyalog içinde, yer yer eğlenceli, yer yer dokunaklı durumlarla seyirciyi üçüncü perdenin, sonuna kadar sürükleyecek, bol bol güldürecektir.

Sahnedeki, oyun

Yılmaz Grudanın sahneye koyduğu oyun, aşırı bir hızlılık içinde oynanıyor. Bu yüzden de oyunun "duyugu" ânları siliniyor, gürültü, patırdı içinde kayboluyor. Bununla beraber şımarık Betty'ye Lâle Belkis, kalender Brigitte'e de Seden Kızıltunç zarif ve tesirli oyunlarıyla gerçekliği olan çehreler kazandırıyorlar. Bu iki değerli sanatçı bulvar komedileri için Türk sahnelerinin pek az yetiştirdiği iki cevherdir.

Kendi çizdiği dekorlar içinde sevimli bir oyun çıkaran Pekcan Koşara gelince: Bu sanatçının oyun tarzı, bir küçük sahnede bir ara parlamış, büyük bir istidat gibi görünmüş, ama geçen zamanla, hele kendisine çekidüzen verecek bilgili rejisörlerden yoksun kalınca, sanat gücünü gündengüne yitirmiş, şimdi semt sahnelerinde bir yığın el - kol, kaş - göz hareketleriyle komedi oynadığını sanan bir aktörünkini hatırlatmaktadır. Genç bir kaabiliyet olan Pekcan Koşar bu köhne oyun tarzını bırakmalı, tiyatronun günümüzde jest ve mimik aşırılıklarından tamamiyle uzak kalan, en rahat, en tabii oyuna yöneldiğini, bütün ifadesini dış tesirlerden çok "iç yaşama"da aradığını ve bulduğunu unutmamalıdır.

Filmler

Çizgiyi aşan adam

Yunanlı rejisör Michael Cacoyannis'in ikinci filmi "Stella", J. Cambanelli'nin bir tiyatro oyunundan sinemaya rejisörü tarafından aktarılmıştır, senaryo Cacoyannis'indir. Konu, Merime'nin ünlü "Carmen" hikâyesine çok benzemektedir ama, bu benzeyiş Cacoyannis'in elinde gitgide yerlileşmiş, Yunan kalıplarına girmiş ve dolayısıyla da "Carmen"den uzaklaşmıştır.

"Stella" Atinada bir barda şarkıcılık yapan bir kadının serüvenini anlatmaktadır. Cacoyannis, gelenekçi bir tutumla çevreyi, "ana mekân"ı ve kişilerini daha başlangıçta en kaim çizgilerle seyircisine verip tanıtmaktadır. Filmin sunma yazıları süresince kahramanlarından biri olan Aleko -Aleko Alexandaris- evinden çıkıp Cennet Barına geliyor ve kapısından içeri girdiği andan itibaren de Cacoyannis'in hikâyesi başlıyor. Baş kişi Stella -Melina Mercouri- yerleşmiş kurallara karşı çıkıp hayatını dilediği gribi yaşamayı isteyen insanın geleneklere karsı başkaldırışının örneğini temsil etmektedir. Rejisör Cacoyannis, yine başlarda, sıcağı sıcağına Stella'nın bu tutkusunu seyircisine bir iki küçük olayla ulaştırmaktadır. Bu çeşit bir hareket Cacoyannis'in hem lehine, hem de aleyhinedir. Lehinedir: Baş kişisini tanıttıktan sonra gelecek olaylarda gerçek kişiliğini yogunlaştırabilmede güçlük çekmiyecektir, seyircisi hazırlıklıdır. Aleyhinedir: Çünkü, bu yoldan giderek hasırlanan seyirci için olayların gelişmesi, gerçek yoğunlaşmaya doğru gidiş ve son, bilinenler üzerine kurulmuştu?.

Bağımsız yaşama adına

Stella'nın hikâye içinde yer alan birinci tutkunu Aleko iyi bir katın insanıdır. Üstelik duygulu bir kişidir de. Şiir yazıyor, Stella'ya piyano satın alıp hediye edecek kadar da varlıklıdır, Stella'yı da iyiden iyiye sevmektedir. Kadını kendine daha çok bağlayabilmek amacıyla evlenmelerini istiyor. Bu istek, Stella'ya öldürücü bir bencillik örneği gibi görünüyor. Bağımsızlığı elinden gidecek, dilediği gibi yaşayamıyacak, kuralların, geleneklerin ezici baskısı altına girecektir. Bu yüzden de Stella'nın tepkisi korkunç oluyor. İşi, Aleko ile olan bağları» koparmaya kadar götürüyor.

İkinci "Stella erkeği" bir futbolcudur. Milto -George Foundas- sert ve kırıcı bir kişiliğe sahiptir. Geleneklerine de sıkı sıkıya bağlıdır. Yanı birinci "âşık" Aleko ile taban tabana zıt yaratılıştadır. Fakat bu Stella için büyük bir değişiklik göstermiyor. Yaşayışında bağımsızlığına, özgürlüğüne dokunmadıkça erkeklerde kesin bir ayırım yapmıyor. Gelgelelim, Milto da Aleko gibi Stella'ya evlenme teklifi yapınca, Stella çaresizlik içinde kalıyor.

Hikâyenin ortalarına doğru Cacoyannis, düzeni, kurulmuş olanı yıkmaya başlamakta ve Stella'yı direnmeden güçsüzlüğe doğru itmektedir. Arada Aleko'nun bir kaza sonucu ölümünü onun yüzünden bilmeleri, Stella'yı asıl suçlu olarak kabullenmeleri, genç kadının bütün direnme unsurlarım birer birer aşıyor ve yıkıyor. Bu güçsüzlük içinde de Milto'nun evlenme teklifini kabul ediyor. Fakat daha sonra, giderek bilinci uyanacak. kendi kişiliği içinde dilediği gibi davranarak son dakikada nikâhı için kiliseye gitmekten vazgeçecektir.

Kanlı Çingene
Değişmeyen "Stella"

Bunları

TÜRK SİNEMASI — YENİ MEVSİMİN ortalarını kutup geçtiğimiz şu sıralara kadar yılların hazırladığı çıkmazdan kurtuluş umudunu gösterebilecek nitelikte bir filmi seyirci karşısına çıkarmış değildir. Bir - iki iyi niyet gösterisi sonucu adlarını iyi rejosöre çıkarmışlardan bir Atıf Yılmaz, bu yıl şaşırtıcı iniş ve çıkışlar kaydetmiş, Osman F. Seden gösterilen üç filminin üçünde de üzerinde tartışma kabul etmeyen biçim ustalığının yalnızca bu y a n ı n ı sürdürmüş, Memduh Ün "Boş Yuva" düşüşünden sonra "Avare Mustafa"sıyla asil doğru olan çizgiye yönelmiştir. Bu yıla üç filmle giren Metin Erksan, gösterilen iki filminde de herhangi bir olumlu kıpırdanışın varlığını duyuramamıştır. Erksan, bütün umudunu Fakir Baykurtun romanından sinemaya uyguladığı "Yılanların Öcü"ne bağlamıştır ki, son olayların açısından filme sansür kurulunun ne gibi bir tavır takınacağı ilgiyle beklenmeğe değer.

SAN SEBASTIAN FESTİVALİNDE — EN iyi reji armağanını "L'imprevisto" adlı filmiyle kazanan Alberto Lattuada, bir İtalyan - Yugoslavya ortak yapımı olan "La Steppa"sını bitirdi.

FİLMLERİNİ BİTİRENLER — ARASINDA JULES Dassin ile Robert Aldrich de var. Hollywood baskısına karşı çıkarak Avrupaya geçen ve uzun bir süredir filmlerini Hollywood dışında çeviren bu iki eski ve orta kuşak rejisöründen Dassin'in filmi "S. S. Fedra"da Raf Vallone, Melina Morcouri ve Authony Terkine, Aldrich'in "Sodama e Gomorra"sında ise Anna Maria Picrangeli oynuyor.

ANATOLE LITVAK'TAN SONRA — REJİSÖR Anatole Lıtvak idaresinde ve Anthony Perkins ile birlikte baş rolünü oynadığı "Terza dimensione"yi bitiren Sophia Loren, bu kez Luchino Visconti ile çalışacak. Yakında çevrimine başlanacak olan "La monaca di Monza"da Loren'in karşısındaki erkek oyuncu henüz tesbit edilmiş değildir.

ALBERTO SORDI — İTALYAN SİNEMASININ bu ünlü komedyeni, rejisör Dino Risi idaresindeki yeni filmi "Una vita difficile" de Lea Massari, Franco Fabrizi ve Claudio Gora ile oynuyor.

ZOLA'NIN "GERMİNAL'İ — REJİSÖR MARCEL Carne, Zola'nın ünlü romanı "Germinal'ini filme alıyor. Başrollerinde Dantelle Darrieux ile Laurent Terzieff'in oynadıkları bu yeni roman sinema uygulanmasında Renato Salvatori'nin de önemli bir rolü var.

GENÇ KUŞAKTAN — REJİSÖR MAURO Bolognini'nin yeni filmi "Lo stranicro - Yabancı", Albert Camus'nun aynı adlı romanının sinemaya aktarılmışıdır. Bolognini kuşağından rejisör Valerio Zurlini'nin yeni filmi de bir roman • sinema uygulamasıdır. Konusunu Pratolini'nin bir romanından alan "Cronaca familiare"de Marcello Mastroianni, Jaques Perrin, Serena Vergano ve Salvo Randone oynuyorlar,

İSADAN SONRA — "KİNG OF Kings - Krallar Kralı"yla İsanın hayatını perdede canlandıran ayni ekip bu kez de yeni filmleri "Sakya"da Budanın hayatını filme alacaklar.

HOLLYWOOD ÇALIŞMALARI — ARASINDA BAŞ rollerinde Ben Gazzara ile Stuart Whitman'ın oynadıkları "Reprieve", Vincent Price, Peter Lorre, Basil Rathbone'un "Poeis Tales of Tenor"u, Clift Robertson, James MacArthur, Michel Callan ve Suzy Parker'in "The Interns"i, Laurence Harvey, Karl Boehm, daire Bloom ve Rus Tamblyn'in "The Wonderful World of the Brothers Grimm - Grimin Kardeşlerin Olağanüstü Dünyaları", Kirk Douglas, Edward G. Robinson, Cyd Charisse, George Hamilton ve Claire Trevor'un "Two Weeks in Another Town - Başka bir Kasabada İki Hafta"sı, Kim Novak, Tony Randall, Howard Duff, Janet Blair ve Patti Page'in "Boy's Night Our"ı var.

Biliyor muydunuz?

"Kara" son ve Cacoyannis

Beklenen "son"u Milto'nun anası -Christina Calogerikou- Stella'yı ziyareti sırasında açıklamıştır. O yüzden de seyirci "son"u yadırgamadan bekliyor.

Hikâyenin buraya kadar olan bölümlerinde Cacoyannis'in açısından herhangi bir büyük başarı unsuruna rastlanmamaktadır. Anlatım, düz ve yeni olmayan, yenici olmaktan uzak, üstelik de ilkele yakın bir sinema diliyledir. Tek üstünlük, Cacoyannis'in sürekli bir yerliliğe kayma çabası, kadrajın - çerçevenin- belirli sınırı içine mutlaka yerli bir hava sindirme isteğidir. Bu istek, "Stella"nın başından sonuna kadar imrenilecek bir ustalıkla filme uygulanmaktadır. Üstelik hikâye de bu oluşa yatkın bir nitelik taşıdığından Cacoyannis'in işi, bir yerden sonrasında son derece kolaylaşmaktadır.

Cacoyannis, "son" için çevrenin kişilerini yardımcı destek olarak yeniden bir araya topluyor. Bu defa da Stella'nın bilinçsiz, yalnızca içgüdülerle çemberi yarıp çıkma çabasına yirmi yaşlarındaki bir öğrenciyi -Costa Caralis- eş veriyor. Maria ile Anetta, Stella'yı kararından geri çevirebilmek amacıyla çok uğraşıyorlar ama, üstesinden gelemiyorlar. Evlenmeyi, kurallara boyun eğmeyi mağlûbiyet sayan Stella, ansızın başkaldırıyor, isyan ediyor, direniyor ve sonunda kazanıyor da... Fakat bu kazanç onu ölüme de götürüyor.

Ders veren film

filmin aşağı yukarı en başarılı, en kişisel bölümü bu son sekanstır. Artık hikâye sona ermektedir. Ferdin toplum içindeki topluma ait bir yaratık olarak göreviyle bunun sonucunda kendi içinde ve dışında yaptığı savaşın sonuna gelinmiştir. Fert, topluma karşı mağlûbiyete uğramaktadır.

Stella, kaçmanın bir kurtuluş olmadığını bilmektedir. Dünya Miltolarla doludur ve birinden kaçmak, öbür Milto'lardan da Kurtulmak demek değildir. Bu kaygılarla da Miltonun üstüne yürümekte ve kendisini öldürmesi için de âdeta Milto'yu kışkırtmaktadır. Kışkırtma sözden çok, Stella'nın bu davranışıyladır. Cacoyannis, kahramanını bu çeşit bir ölüme yollamakla herhangi bir çözüm yolu bulmuş, ya da göstermiş oluyor mudur? Hayır! Bulduğu, ya da gösterdiği, en çıkmaz yoldur ve ferdin topluma karşı hiç bir şekilde direnme ve dayatma gücü olmadığını hatta buna hakkı bile olmadığını ileri sürmektedir. Bu hakkı kullanmak isteyenler de sonunda Stella'nın serüvenindeki "kara son"a uğramaktan kurtulamazlar.

TASARRUF SAHİPLERİ İÇİN

MÜHİM BİR TARİH

Nisan

PAZAR	PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA	CUMARTESİ
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Senenin ikinci zengin çekilişine katılabilmek için tasarruflarınızı, en geç **12 Nisan** akşamına kadar İş Bankasında toplayınız. Bu çekilişte 20 talihli 20 Apartman Dairesi, 2 talihli 100.000'er lira, 30 talihli 5.000'er lira, 200 talihli 1000'er lira ve 10.000 talihli çeşitli para ikramiyeleri kazanacaklardır.

12 Haziranda 2 MİLYON

en fazla ikramiye veren bankadır

UĞUR K.
1 LİRA
100
100
500
ÇİÇEK SAKSIDA
TASARRUFLARINIZ İSE
ZİRAAT BANKASINDA
BÜYÜR
Ziraat Bankası
ZİRAAT
BANKASI